

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

**Rakouská libertariánská škola: komparace teorií role
státu ve společnosti u von Hayeka a Rothbarda**

Kateřina Sejková

Plzeň 2016

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Studijní program Politologie

Studijní obor Politologie

Bakalářská práce

**Rakouská libertariánská škola: komparace teorií role
státu ve společnosti u von Hayeka a Rothbarda**

Kateřina Sejková

Vedoucí práce:

PhDr. Ondřej Stulík, Ph.D.

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2016

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2016 .....

Poděkování

Děkuji PhDr. Ondřeji Stulíkovi, Ph.D. za odborné vedení, ochotu a zejména za věcné připomínky a rady, které mi pomohly tuto práci zkompletovat. Mé poděkování rovněž patří Mgr. Vladimíru Váchalovi za pomoc s cizími jazyky.

Obsah

Úvod.....	1
1. Rakouská škola	4
1.1 Myšlenkové školy	4
1.2 Vývoj rakouské školy.....	4
1.2.1 Vznik rakouské školy	4
1.2.2 Pozice rakouské školy v ekonomické vědě	5
1.3 Myšlenkový základ rakouské školy	6
2. Funkcionalismus	9
3. Spontánní řád optikou F. A. Hayeka.....	12
3.1 Druhy řádů	12
3.2 Právo jako spontánní řád	14
3.3 Trh jako spontánní řád	17
3.4 Shrnutí.....	19
4. Spontánní řád optikou M. Rothbarda.....	19
4.1 Přirozené a pozitivní právo	21
4.2 Tržní řád	26
5. Socialistické centrální plánování optikou F. A. Hayeka.....	28
5.1 Osudná domýšlivost.....	28
5.2 Státní intervencionismus	29
5.3 Centrální plánování	30
5.4 Poskytování služeb.....	33
6. Socialistické centrální plánování optikou M. Rothbarda.....	35
6.1 Iluze minimálního státu.....	35
6.2 Stát jako agresor	36
6.3 Poskytování služeb.....	37
Závěr	42
Bibliografie	47
Resumé.....	49

Úvod

Friedrich August von Hayek a Murray N. Rothbard jsou jedni z nejvýznamnějších představitelů rakouské školy, kteří byli do jisté míry ideovými pokračovateli Ludwiga von Misesa. Vzhledem k tomu, že oba byli Misesovými studenty, jejich teorie byly inspirovány jeho myšlením a výrazně přispěly k rozvoji rakouské ekonomické tradice (Soto 2012: 80), nabízí se nám předpoklad, že tito dva autoři přistupují k roli státu ve společnosti podobně. Já tento předpoklad shledávám chybným, neboť jsem mezi jejich teoriemi zaznamenala odstředivou tendenci, proto cílem práce bude ověření toho, zda tato tendence skutečně platí, a zjištění, jak odlišné jsou cesty, po kterých se rozhodli tito autoři kráčet.

V teoretické části práce bych se ráda zaměřila na myšlenkový základ rakouské školy, z něhož oba autoři vychází, a vytvořila tak zázemí pro následující komparaci. Primárním cílem této kapitoly bude vymezení některých základních principů rakouské školy se snahou zaměřit se co nejméně na ekonomickou vědu a nalézt v teoriích velkých představitelů této školy prvky relevantní pro politologickou oblast. Velký důraz je zde kladen na specifický přístup rakouské ekonomie, který je typický svým individualistickým a subjektivistickým pojetím (Mises 1994: 12).

Metodou, kterou jsem si pro vypracování analytické části práce zvolila, je obsahová analýza. Jedná se o analýzu psaného textu, která mi umožní ve stěžejních dílech obou autorů nalézt odpovědi na výzkumné otázky, které pokládám na konci úvodu, a ověřit platnost teze, kterou jsem zmiňovala na začátku. V této části budu proto pracovat zejména s primárními zdroji, kterými jsou – jak už jsem říkala – hlavní díla F. A. Hayeka a M. Rothbarda. Pro analytickou část je rovněž důležitá teorie, jejímž pohledem budu interpretovat analyzovaná díla. Zvolenou teorií, která mi pomůže k práci přistupovat kriticky, je funkcionalismus, jehož charakteristika bude rozebrána ve druhé kapitole.

Analytická část práce je rozdělena do čtyř hlavních částí, přičemž základní dělení odpovídá dvěma komparačním kritériím, která jsem si stanovila. Jedná se o spontánní řád a socialistické centrální plánování. Každé komparační kritérium se štěpí do dvou kapitol, z nichž se jedna věnuje Hayekovi a druhá Rothbardovi.

Prvním z komparačních kritérií je, jak už bylo řečeno, spontánní řád, v jehož rámci se můžeme zaměřit na fungování společnosti optikou Hayeka a Rothbarda. Jakožto představitelé pravicového libertarianismu oba věří ve spontánní procesy ve společnosti

založené na podnikatelské činnosti. Z konceptu spontánního řádu vyplývá, že celá společnost funguje na základě tržního mechanismu, který je velmi dynamický, individualistický a přizpůsobuje se potřebám a zájmům jednotlivců a jejich podnikatelské tvořivosti a činnosti, nikoliv státu (Soto 2012: 108–109).

Tento předpoklad vychází již z myšlenek zakladatele rakouské školy, Carla Mengera, který stojí za vznikem evoluční teorie vzniku institucí. Této teorie se posléze chopil Mises a nakonec ji nejlépe rozvinul Hayek. Podle Hayeka veškeré instituce vznikají spontánním evolučním procesem, na němž se podílí generace za generací a nejsou produktem žádné rozumové aktivity a záměrného modelování (Soto 2013: 326). Rothbard se naproti tomu věnoval teorii přirozeného práva, ke kterému byl Mises velmi kritický. Rothbard byl toho názoru, že přirozené právo je objektivně platné a vychází z lidské podstaty, tudíž přirozené právo zahrnuje principy, které jako jediné mohou vést ke koordinaci společnosti (Soto 2013: 327).

Pro vypracování prvního komparačního kritéria bych tedy ráda využila těchto dvou teorií, z nichž každá interpretuje spontánní řád specifickým způsobem. Předpokládám, že střet názorů se nejvýrazněji projeví v jejich přístupu k pozitivnímu právu. Oba autoři sice vychází z teorie evoluce a jsou zastánci toho, že se instituce vyvíjely postupně, spontánně a v důsledku lidské činnosti, nikoliv nadiktováním státu, nicméně Hayek jakožto umírněný libertarián přiznává státu důležitost v rámci ochrany těchto spontánně vytvořených institucí. Naopak Rothbard je k roli státu velmi skeptický a nespátřuje v jeho angažovanosti ochranu institucí a práv, ale omezení (či dokonce zabránění) společenské koordinace.

Druhým z komparačních kritérií je socialistické centrální plánování optikou daných autorů. Už předem samozřejmě počítám s jejich antipatií k tomuto fenoménu, snažím se však hlouběji zabývat touto problematikou a zjistit, proč tomu tak je a jak se mezi sebou postoje obou autorů liší – pokud se vůbec od sebe liší. Toto kritérium logicky navazuje na kritérium předchozí a víceméně ho rozvíjí, neboť socialismus v obecném pojetí definuje společnost řízenou racionálně organizovaným systémem, který je v naprostém rozporu se spontánním řádem. Jak už bylo mnohokrát řečeno, spontánní řád je dynamický a odráží miliony neustále vznikajících a rozvíjejících se interakcí mezi lidmi a jejich zájmy. Už z toho důvodu – a možná právě hlavně kvůli tomuto důvodu – je jakékoliv organizování a navržení fungování společnosti zcela nemožné (Soto 2012: 109).

V závěru budou pomocí komparativní analýzy zhodnoceny podobnosti a zejména odlišnosti obou teorií, na základě nichž bude možné dospět k cíli práce, tedy zda mezi autory a jejich postoji vůči roli státu ve společnosti skutečně existuje odstředivá tendence a zda se jejich teorie od sebe spíše distancují, nežli shodují. Abych mohla tohoto cíle dosáhnout, využiji následujících výzkumných otázek, a to zda jsou oba autoři ochotni v určitých případech tolerovat angažovanost státu ve společnosti, a pokud ano, tak do jaké míry a o jaké případy se jedná.

Na to bezprostředně navazují další dvě výzkumné otázky, z nichž se každá věnuje jednomu autorovi. Jedná se o Hayekovo definování minimálního státu a Rothbardovo vymezení anarchokapitalismu. Podle konceptu minimálního státu má stát plnit funkci „nočního hlídače“, který zasahuje až tehdy, kdy je ohrožena negativní svoboda nějakého jedince (ačkoliv – jak uvidíme koneckonců i u Hayeka – stát může trh rovněž stimulovat, např. prostřednictvím veřejných statků). S tím je spojena pravomoc výběru daní, díky nimž stát může vykonávat efektivně svou funkci nočního hlídače. Teorie anarchokapitalismu pracuje s konceptem bezstátní společnosti, která se opírá o absolutní respekt všech jedinců k vlastnickému právu (Boaz 2002: 353). Porovnání obou otázek může dle mého předpokladu poukázat na Hayekovu umírněnost a Rothbardovu radikálnost.

1. Rakouská škola

1.1 Myšlenkové školy

Ekonomická věda je velmi pluralitní a je v ní prostor pro vývoj nových myšlenek a přístupů, které se od sebe liší a jsou označovány jako myšlenkové školy (Negru 2013: 983). The Collins Concise English Dictionary definuje myšlenkovou školu jako skupinu vědců, jež se drží určitého souboru principů a doktrín pocházejících od konkrétního myslitele. Myšlenky tohoto myslitele formují zaměření, pohled na realitu a způsob zkoumání dalších teoretiků, kteří jsou tedy v podstatě jeho následovateli a definují sami sebe (či jsou definováni) jako zástupce konkrétní názorové školy (Negru 2013: 986–987).

Abychom mohli hovořit o myšlenkové škole, musí daná skupina vědců vykazovat existenci dvou prvků. Zaprvé zde musíme najít určitý stupeň soudržnosti (a také vnitřní logiku systému myšlení), zadruhé musí být výrazně odlišná od jiných myšlenkových škol (Negru 2013: 988).

Soudržnost rakouské školy je poněkud rozporuplná, neboť uchopit a interpretovat osobitý charakter rakouské školy je, vzhledem k širokému spektru představitelů a ekonomických studií, obtížné. Za průkopníka rakouské školy, a tedy myslitele, jehož následovaly celé generace, je považován Carl Menger, jenž ji postavil na základech marginalismu a odmítání matematických metod pro výzkum ekonomických jevů. Mimo tyto dva znaky mezi charakteristické rysy rakouské školy patří metodologický individualismus a subjektivismus. Nicméně dodržování těchto zásad v rámci rakouské školy už od počátku nebylo univerzální a postoje mezi různými vědci se mezi sebou mnohdy velmi lišily (Negru 2013: 995–996).

1.2 Vývoj rakouské školy

1.2.1 Vznik rakouské školy

Za zakladatele rakouské ekonomické školy je považován Carl Menger se svým dílem *Základy ekonomie*, které bylo publikováno v roce 1871 (Soto 2013: 40). Kořenů, které inspirovaly a podnítily vývoj rakouské školy, bychom však našli více, přičemž dva z nich ovlivnily charakter této myšlenkové školy nejvíce. Prvním z nich je pochopitelně liberalismus, jenž se zrodil v době osvícenství. Jednalo se zejména o skotské intelektuály v čele s Adamem Smithem a Davidem Humem (Boaz 2002: 30).

Druhou silnou inspiraci rakouské školy bychom měli hledat v katolicismu kontinentální Evropy. Někteří představitelé rakouské školy¹ jsou dokonce přesvědčeni, že scholastičtí teoretici španělského zlatého věku² (zejm. salamanská škola) jsou hlavními předchůdci rakouské ekonomické tradice, či dokonce mysliteli, kteří vytvořili základy ekonomického liberalismu, nikoliv skotští kalvinisté a protestanti.

Španělští scholastici své myšlenky čerpali z tradice, jež sahá až do klasického Říma, kde byly instituce vnímány jako něco, co se utváří během dlouhého evolučního procesu a obsahuje ohromné množství informací, takže je není schopen vstřebat žádný vládce. Tato myšlenka byla zachována i ve středověku, zejména v rámci křesťanského humanismu a tomistické filozofie, a posléze se jí nejdůležitěji chopili teoretici španělských myšlenkových škol (Soto 2012: 34–35). Scholastické myšlení španělského zlatého věku obohatilo ekonomickou vědu o koncepty, které se později staly základními principy rakouské školy. Jedná se zejména o subjektivní teorii hodnoty, dynamickou povahu trhu, nereálnost modelu rovnováhy, nemožnost řídit společnost donucováním, s čímž souvisí i jejich víra v to, že intervence do trhu znamená porušení přirozených zákonů a trhu škodí (Soto 2012: 41).

Španělská tradice byla téměř zapomenuta a upozaděna „vítězstvím“ protestantského myšlení, které mnozí libertariánští autoři rakouské školy odsuzovali, včetně kritizování Adama Smitha za to, že opustil subjektivní teorii hodnoty a dynamické pojetí trhu a zaměřil se na model rovnováhy trhu. Stal se tak „zakladatelem“ mírného a „vlažného“ liberalismu s tolika výjimkami, že by byl přijatelný i pro sociální demokraty.

Důležitým krokem, který Carl Menger učinil, bylo znovuobjevení španělské scholastické tradice a její zdokonalení, čímž umožnil zrod nové myšlenkové školy. O jeho přínosu ekonomii bude podrobněji pojednávat jedna z následujících podkapitol (Soto 2012: 42–43).

1.2.2 Pozice rakouské školy v ekonomické vědě

Když na konci 19. století začal klasický liberalismus upadat, upouštět od svých základních principů (z nichž nejdůležitější je svobodný trh) a získávat sociálně-demokratický nádech, objevila se skupina nových liberálů, která za nejvyšší hodnotu stále považovala myšlenku svobody, nikoliv rovnosti. Většina z nich přijala

---

¹ Např. F. A. Hayek nebo Marjorie Grice-Hutchinson (Soto 2012: 35–36).

² 16. – 17. století.

pojmenování „libertariáni“ (Staškiewicz 2015: 112–113). Mnoho základních libertariánských principů vychází z prací rakouských ekonomů a odpovídá jejich učení, proto se můžeme často setkat v souvislosti s rakouskou školou s přívlastkem *libertariánská* (Staškiewicz 2015: 115).

Přestože už od vydání Mengerova díla rakouská škola představovala významnou ekonomickou školu, její pozice se ve vztahu k hlavnímu proudu výrazně měnila a přesouvala z centra do periferie a naopak (Zaostrovce 2007: 69). Po první světové válce sice zaznamenala rozkvět, od poloviny 30. let však upadala a byla zastiňována neoklasickou ekonomikou, která navíc absorbovala některé její základní principy. Rakouská škola byla vnímána spíše jako unikátní směr v rámci hlavního proudu a představitelé rakouské školy to do jisté míry přijímali.

Až po druhé světové válce byly významné příspěvky Hayeka a Misesa prezentovány jako alternativní ekonomický směr a představovaly inspiraci pro budoucí generaci ekonomů (Zaostrovce 2007: 70–71). Rakouská škola se spolu s jejich tvrzením o naprosté nejistotě, která se týká všech našich aktivit na trhu, a pojetím trhu jako procesu znovuzrodila jako nezávislá škola ekonomického myšlení (Zaostrovce 2007: 73–74).

Nicméně na výsluní se rakouská škola dostává až o něco později, konkrétně v 70. letech, kdy se ekonomický směr závislý na analýze rovnováhy a matematickém formalismu, který do té doby ekonomii dominoval, dostává do hluboké krize, která trvá v podstatě až dodnes (Soto 2012: 118; 124). Rakouská škola byla schopná předložit alternativní paradigma, které mnohem lépe odpovídalo realitě a současné ekonomické vědě. V témže období byla udělena F. A. Hayekovi Nobelova cena, která rovněž přispěla k zvýšení prestiže rakouské školy a podnítila její rozvoj. Nejvýznamnější roli v oživení rakouské školy po roce 1970 sehráli Misesovi studenti ze Spojených států Rothbard a Kirzner (Soto 2012: 125–127).

1.3 Myšlenkový základ rakouské školy

Představitelů rakouské školy je velké množství a dělí se do několika generací. Každé generaci dominoval jeden či dva nejvýznamnější myslitelé. Při snaze obsáhnout pouze ty nejzákladnější principy rakouské školy, které lze navíc vztáhnout k tématu práce a nezacházet příliš hluboko do ekonomické vědy, postačí zmínit Mengerův přínos, jakožto zakladatele této školy, a Misesův, který byl učitelem Rothbarda a Hayeka.

Carl Menger ve svém stěžejním díle projevil snahu o vybudování ekonomické vědy založené na konceptu člověka jakožto kreativního a tvořivého jedince, který je primárním (a zároveň jediným) účastníkem všech sociálních procesů a od jehož jednání se odvíjí spontánní vznik a vývoj společenských institucí. Tento koncept získal označení metodologický subjektivismus a stal se základním stavebním kamenem ekonomie rakouské školy (Soto 2012: 46) (na rozdíl od neoklasické ekonomie, která pracuje s objektivismem).

Rakouská škola vedle subjektivismu využívá rovněž individualismus. Tyto dva koncepty jsou na sebe úzce navázány. Individualismus vychází z toho, že každý společenský jev (a proces) musí být nahlížen optikou individuálního jednání, neboť vždy jednají pouze jednotlivci.³ Nemůžeme v rámci kolektivu najít společné uvažování a cíle (Kovalev 2015: 7). Subjektivismus rakouské školy může být nejzřetelněji zaznamenán v pojetí hodnoty. Hodnota je vždy subjektivní kategorií, neboť vychází z lidského úsudku. Každý člověk např. určité komoditě přidává svou vlastní hodnotu podle důležitosti, kterou pro něj ta komodita představuje, a tato hodnota nemůže být výzkumníkem zprůměrována na základě všech lidských úsudků (Kovalev 2015: 10). Každá cena na trhu je tedy výsledkem spotřebitelské poptávky a nemůže být stanovena nějakou centrální autoritou, která by na základě svého úsudku přidělovala určitým komoditám určitou hodnotu.

Dalším z významných Mengerových příspěvků je teorie sociálních institucí. I zde hraje důležitou roli subjektivismus, pomocí něž Menger vysvětluje evoluční vznik sociálních institucí (Soto 2012: 50). Podle něj sociální instituce vznikají v důsledku lidského jednání, v rámci něž podnikatelé objevují nové způsoby, jak dosahovat svých cílů snadněji a efektivněji (Soto 2013: 56). Důležité je, že instituce nevznikaly navrhováním teoretických modelů či nařizováním ze strany vládce (či vlády), ale

---

³ Nicméně jak Menger, tak později Mises odmítají atomismus, neboť člověk sice jedná individuálně, ale není izolovaný od společnosti a jeho chování se odvíjí vždy od kontextu, v němž se odehrává (Kovalev 2015: 8). Atomismus (v sociálních vědách) je odlišný od „klasického“ individualismu. Často bývá spojován s Thomasem Hobbesem a jeho následovníky. Podle něj člověk není tvor společenský, naopak je velmi egoistický a sobecký, bere ohled pouze na sebe a na svou potřebu přežít (Machan 2016: 12). V atomistické společnosti je člověk sice absolutně svobodný, nicméně Hobbes tuto svobodu vnímá negativně, neboť přináší anarchii, v níž je každý každému nepřítelem. Rakouská škola však individualistickou společnost nevnímá v intencích shluku izolovaných jedinců, kteří by spolu místo kooperace bojovali.

spontánně jako nezamýšlený produkt individuálního jednání a lidských interakcí (Soto 2012: 51–52). Všechny instituce (peníze, pravidla a normy chování, jazyk) tedy vznikaly jako vzorce chování usnadňující lidem jejich život ve společnosti (Soto 2013: 56).

Ludwig von Mises byl významným ekonomem intenzivně zabývajícím se cenou, kupní silou peněz a teorií hospodářských cyklů, které měly pro ekonomii obrovský význam, nicméně pro tuto práci jsou nedůležité. Co je pro nás mnohem důležitější, je jeho rozpracování teorie nemožnosti socialismu, která významně přispěla i oblasti politické vědy a silně ovlivnila dílo F. A. Hayeka. Socialismus zabraňuje vzniku informací, které slouží ke koordinaci společnosti, tím, že zasahuje do lidského jednání a omezuje jej. Původcem všech informací⁴ a znalostí je pouze člověk a lidská kreativita (Soto 2013: 310–312) a řídicí orgán není schopný obsáhnout všechny informace, které by potřeboval k tomu, aby mohl společnost skutečně efektivně řídit a organizovat (Soto 2012: 86). Pokud systém neumožňuje jedincům svobodné podnikání v rámci tržní ekonomiky, není informace potřebná k ekonomické kalkulaci vytvořena. Ekonomická kalkulace je základním stavebním kamenem fungujícího trhu, proto socialismus, který neumožňuje lidem podnikat, je neschopný ekonomicky kalkulovat a je tedy předurčen k selhání (Soto 2012: 28).

Misesovo dílo *Socialismus* se dočkalo v kontinentální Evropě nadšeného přijetí a způsobilo odklon některých významných teoretiků od socialistických myšlenek, ke kterým se dříve upínali. Jedním z nich byl i F. A. Hayek, který po přečtení tohoto díla „procitl“ a stal se libertariánem⁵ (Soto 2013: 312–313).

---

⁴ Zde je nutné zmínit specifickou povahu informací, jak s ní pracuje rakouská škola. Představitelé této školy tvrdí, že informace jsou vždy subjektivní a praktické (nikoliv vědecké). Jedná se o znalosti, které se vytváří a používají pouze v rámci konkrétního jednání (Soto 2013: 46). Zároveň jsou informace rozptýlené po celé společnosti a disponují jimi pouze jednotlivci, v jejichž myslích jsou tyto informace uloženy. Takové informace se neukládají do fyzických médií a nejsou prostřednictvím nich všem dostupné (Soto 2012: 23). Jsou to právě podnikatelé, kteří informace vytváří a koordinují díky nim společnost.

⁵ Při svém studiu Hayek jednou navštívil Misesův seminář, nicméně jeho názor na socialismus mu přišel příliš ostrý a dal přednost Wieserovi, který byl fabiánským socialistou a měl na Hayeka tak silný vliv, že se odvrátil od pojetí ekonomie, které představil Menger, a následoval myšlení svého učitele. Po studiích začal Hayek na základě Wieserova doporučení spolupracovat s Misesem, přičemž tato spolupráce je sblížila a Hayek se začal odklánět od socialismu. Jak už bylo řečeno, výrazně mu k tomu přispělo přečtení Misesova *Socialismu* (Boettke 2005: 300; Soto 2012: 96).

Přestože jsme rysy rakouské školy odvozovali pouze z Mengerova a Misesova učení, našli bychom některé tyto prvky rovněž v dílech Hayeka a Rothbarda. V dílech obou autorů je patrný sklon k subjektivismu i individualismu, dynamickým procesům, které se odehrávají ve společnosti a na trhu, a svobodnému podnikání, jež úzce souvisí s ekonomickou kalkulací. Na nic z toho se však v následující části nezaměříme, neboť s ohledem na cíl práce je potřeba hledat v teoriích daných autorů spíše rozdílné prvky. Záměrně bylo zmíněno, že pouze některé z výše uvedených charakteristik bychom našli i v dílech Hayeka a Rothbarda, neboť jak už bylo v první části kapitoly řečeno, rakouská škola je nejednotná a názory jednotlivých autorů se od sebe v mnohém liší. Jedním z rozdílů mezi těmito autory, na který se zaměříme v analytické části, je jejich přístup k evolucionismu, který rozpracoval Menger. Ačkoliv oba autoři ve svých teoriích pracují se spontánním vývojem společenských institucí, v některých oblastech se tyto teorie velmi liší (zejména oblast práva).

Nejvýraznější názorovou dichotomií mezi těmito autory můžeme zaznamenat nikoliv na ekonomické úrovni, nýbrž na politologické. Přestože je rakouská škola ekonomickou školou, má silný přesah do politické vědy, neboť v každé moderní společnosti nalezneme jak trh, tak stát, jejichž oblasti působnosti mezi sebou prolínají a doplňují se. Obecným rysem rakouské školy je fakt, že se stát s trhem v ekonomické sféře vzájemně vylučují. To neznamená, že stát nemá podle rakouské školy určitou důležitou roli, díky které napomáhá – či dokonce umožňuje – fungování ekonomiky, nicméně v rámci rakouského myšlení spolu stát s trhem přímo v ekonomické sféře nemohou koexistovat. Tím je vyloučena možnost smíšené ekonomiky, kdy něco vykonává trh a něco zase stát, přičemž jejich působnost je jasně vymezena (Kindlová 2003: 115). Jak uvidíme v následující části, Hayek s Rothbardem se k tomuto tvrzení staví poněkud rozdílně, neboť přiznávají státu jinou šíři působnosti.

2. Funkcionalismus

Jak už bylo zmíněno v úvodu, zvolenou teorií pro vypracování analytické části práce je funkcionalismus, proto je třeba zmínit jeho základní východiska, pomocí nichž bude možné myšlenky obou autorů nahlížet kritickým pohledem. Funkcionalismus je teorií mezinárodních vztahů, která se vyvinula z liberálního myšlení a sdílí s ním některá východiska, jako je interdependence, omezení role státu v mezinárodním systému na úkor jiných aktérů atd. Nicméně – a to je nejdůležitější rozdíl – funkcionalismus

nespoléhá na samoregulační procesy na trhu, naopak podporuje ekonomické plánování (Drulák 2003: 75).

Funkcionalisté kladou silný důraz na roli mezinárodních organizací, které převezmou úkoly národních vlád. Stoupenci této teorie si byli vědomi překážek v podobě suverenity států, způsobující relativní uzavřenost států, a nacionalismu zabraňujícího rozmělnění národních hranic. V první fázi by se tedy nejednalo o spolupráci v kontroverzních oblastech, jako je zahraniční a bezpečnostní politika států. Funkcionalismus usiluje primárně o vytvoření apolitických organizací zaměřených zejména na ekonomickou a technologickou spolupráci, která nepředstavuje pro státní suverenitu konfliktní oblast (Fiala 2008: *passim*).

Funkcionalismus věří tomu, že je možné zmírnit negativní dopady anarchického prostředí a vytvořit tzv. fungující mírový systém, jak jej nazývá David Mitrany. Proces dosažení takového systému je dlouhý a postupný, uskutečňovaný prostřednictvím drobných kroků. Mezinárodní organizace budou postupně získávat určité úkoly (funkce) spolu s pravomocemi k jejich naplňování, čímž dojde k přesunu části suverenity ze státu na tuto organizaci (Fiala 2008: *passim*). Mitrany předpokládal, že tento proces bude fungovat prostřednictvím tzv. větvení, které spočívá v tom, že spolupráce v jedné oblasti povede ke spolupráci v dalších oblastech, přičemž se to postupně bude stále více nabalovat (Drulák 2003: 76).

Mezinárodní organizace by podle Mitranyho neměly být v žádném případě řízeny státy, ale specializovanými agenturami, v jejichž čele budou stát experti (Fiala 2008: *passim*). Do této mezinárodní technokratické sítě by politická reprezentace nijak nezasahovala, mezinárodní organizace by se zabývaly pouze mimopolitickými otázkami. Větvení by však nakonec rozšířilo nekontroverzní oblasti na úkor těch politických. Koncept státní suverenity by postupně pozbyl smyslu a odpovědnost státu by byla předána mezinárodním organizacím, protože lidé by viděli, že je to úspěšné a že z toho mají prospěch (Miller 1971: 181).

Člověk je podle funkcionalistů od přírody dobrý, rozumný a touží po obecném blahu, takže pokud je společnost takto organizovaná, prosperuje a panuje v ní harmonie. Dosáhnout něčeho takového je mnohem snazší, když společnosti „organizují“ technici a úředníci, nikoliv politici, jejichž vláda vede k disharmonii a konfliktům. Technici jsou dobří manažeři, kteří disponují inovací a odbornými znalostmi. Jejich činnost nespočívá

v neustálém upevňování moci, ale v řešení konkrétních problémů (Tolstych 2015: 73–74).

Problémem státu podle Mitranyho je, že spravuje všechny oblasti, a proto není schopný svou činnost vykonávat efektivně. Nicméně přestože se v uspokojování potřeb společnosti ukazuje být neefektivním, zdráhá se upustit od poskytování těchto služeb (Miller 1971: 179–182). Proto je potřeba dospět k decentralizaci suverenity. Nejedná se ovšem o vytvoření hierarchie s podřízenými geografickými oblastmi, nýbrž o funkční orgány v různých oblastech (např. rybolov, železniční doprava atd.) (Miller 1971: 186–188). Pro úspěšnou spolupráci je nesmírně důležité, aby měly mezinárodní organizace úzkou oblast působnosti a plnily konkrétní funkci v systému (Drulák 2003: 75).

Nyní, kdy jsme si definovali východiska funkcionalismu, je třeba zohlednit faktor výběru. Proč zrovna funkcionalismus? Jak už bylo řečeno, jedná se o teorii vycházející z liberalismu, což pochopitelně můžeme říct i o teoriích Hayeka a Rothbarda, neboť rakouská škola navazuje na klasické liberální myšlení a rozvíjí ho. Nicméně přesto se funkcionalismus v některých ohledech s liberalismem rozchází, tudíž nám umožňuje nahlížet na teorie zmíněných autorů kritickým pohledem, přičemž tato kritika bude vycházet z podobných pozic a nebude tématu vzdálená.

Liberalismus není jediným pojítkem mezi funkcionalismem a tématem této práce. Jako jeden z typických rysů bylo uvedeno větvení, tedy postupné nabalování oblastí spolupráce, v čemž můžeme shledat spontánní tendence. Nabízí se zde však otázka, proč pro politologické téma byla jako referenční přístup vybrána teorie mezinárodních vztahů. Ačkoliv představitelé funkcionalismu přizpůsobili svou teorii systémové úrovni analýzy, můžeme některé její charakteristické rysy přenést na úroveň státu. V moderních společnostech stát vykonává bezpochyby důležité funkce, ať už je to poskytování kolektivních statků, zajištění spravedlnosti a bezpečnosti či správa veřejných prostorů atd. Působnost státu je tedy značně rozsáhlá a prostřednictvím funkcionalismu se můžeme pozastavit nad tím, zda může tyto funkce vykonávat pouze stát a zda by nemohl některé povinnosti přenést na jiné aktéry v dané společnosti, kteří by mohli tyto funkce vykonávat efektivněji, protože by se vždy zaměřili pouze na jednu konkrétní funkční oblast. Tito aktéři by státu ulevili, neboť by na jeho bedrech nespočívalo nadměrné množství funkcí, naopak by mu zůstaly pouze některé pro něj důležité oblasti, jako je například bezpečnost. Funkcionalismus nám tedy nabízí

alternativní pohled na roli státu ve společnosti, který bude porovnán s Hayekovým a Rothbardovým pohledem.

3. Spontánní řád optikou F. A. Hayeka

3.1 Druhy řádů

Ačkoliv Hayek samozřejmě není prvním teoretikem, který rozpracoval koncept spontánního řádu a evolucionismu⁶, nepochybně je jedním z významných myslitelů v této oblasti, zejména, co se ekonomické a politické vědy týče.

Dalo by se říct, že řád je podmínkou a předpokladem každé (fungující) společnosti. Bez něj by byla společnost lidí jen chaotickým každodenním bojem o holý život. A přestože bychom i v takové společnosti možná našli nějaký řád, nejedná se o řád liberální, neboť život, svoboda i majetek jsou v takových typech řádu neustále ohroženy (Haar 2011: 102).

Řád je základem demokratické společnosti západního typu, neboť je v podstatě vyjádřením souboru pravidel lidského chování, která nám pomáhají žít ve společnosti lidí a kooperovat s nimi. Hayek rozlišuje mezi dvěma druhy pravidel,⁷ z nichž jeden se dá označit termínem *organizace* a druhý odpovídá *spontánnímu řádu*.⁸ Organizace je výsledkem plánování, je záměrně navržena pro naplnění určitého účelu a konkrétních, předem stanovených, cílů. Spontánní řád si žádné takové cíle nestanovuje. Jednotlivci prostřednictvím něj samozřejmě svých cílů dosahují, ale tyto cíle jsou předem neznámé a podléhají samotným jednotlivcům, nikoliv nějaké centrální autoritě ve formě

---

⁶ Tento koncept bychom našli v celé řadě klasických děl významných myslitelů, např. v Smithově *Bohatství národů* či v *Eseji o historii občanské společnosti* od Adama Fergussona, dále také v textech E. Burkeho, J. S. Millera, H. Spencera a dalších (Haar 2011: 102–103).

⁷ Ve svých dílech, zejm. v *Právu, zákonodárství a svobodě*, kde Hayek podrobně rozebírá spontánní řád, se můžeme setkat i s jinými označeními těchto dvou systémů pravidel. Organizaci Hayek označuje jako exogenní, umělý či vytvořený řád; endogenním, sebeutvářejícím či vyrostlým řádem je myšlen řád spontánní. Hayek tyto řády ve svém díle rovněž označoval řeckými výrazy *taxis* (vytvořený řád) a *kosmos* (vyrostlý řád) (Hayek 1994: 44).

⁸ Spontánní řád společnosti se podle Hayeka zrodil prostřednictvím vývoje systému pravidel chování, který determinuje lidské jednání. Pro fungování společnosti jsou pro něj primární pravidla implicitní, která jsou buď vrozená, nebo naučená, respektive kulturně předávaná v podobě tradice. Na roli tradic klade Hayek silný důraz, neboť umožňuje jedincům adaptovat se na rychlý růst moderní společnosti, na což rozum či instinkty nestačí (Doleček 2014: 322–328).

organizace, která by se snažila dovést společnost k obecně prospěšným cílům. Spontánní řád tedy obsahuje pouze abstraktní pravidla, která jednotlivcům určují hranice při dosahování jejich cílů (Slouková – Daněk 1995: 8).

Někteří autoři mají tendenci všem řádům připisovat vlastnosti organizace, která je však řádem jednoduchým – natolik jednoduchým, aby bylo možné mít o něm přehled a „ovládat“ jej. Existenci takového řádu můžeme intuitivně vnímat a pro organizaci rovněž platí, že směřuje k cíli svého tvůrce a naplňuje (nebo by měla naplňovat) účel svého vzniku. Ani jedna z těchto vlastností nenáleží řádu spontánnímu, který umožňuje libovolný stupeň složitosti, neboť jeho existence a fungování neleží v rukou konkrétního jedince či skupiny jedinců. Tento řád našim smyslům může zůstat utajen a jedinci jej rekonstruují pomocí abstraktních vztahů. Spontánní řád sice umožňuje naplňování cílů jednotlivců, ale nezrodil se s vizí naplnění konkrétního účelu, a tudíž ani nemůžeme říct, že by k něčemu takovému směřoval.⁹ Spontánní řády nemusí být nutně složité a abstraktní, na rozdíl od organizace však mohou nabývat jakéhokoliv stupně složitosti (Hayek 1994: 45–47). Jedním z takových komplexních řádů je například tržní řád, který je sice abstraktní, nicméně pomocí diskursivní praxe je možné odhalit určité pravidelnosti v tržním prostředí a definovat jeho povahu (Doleček 2014: 321).

V každých spontánních společnostech však podle Hayeka vznikají organizované skupiny, které sledují konkrétní cíle, ať už se jedná o nějakou firmu, farmu či rodinu. Tyto organizace svými silami utváří celkový řád, který je však spontánní a je možné jej souhrnně označovat pojmem *společnost*. V rámci společnosti tedy můžeme nalézt jakési dílčí společnosti, které se mohou vzájemně překrývat a jednotlivci jsou součástí společnosti jako celku, tak dílčích společností (Hayek 1994: 51–52).

Jednou z organizací existující v rámci spontánního řádu (společnosti) je organizace se specifickým postavením označovaná jako *vláda*. Hayek považuje organizovaný aparát, jehož úkolem je prosazování pravidel spontánního řádu, za nezbytný. Podle něj:

---

⁹ Funkcionalistická společnost se z tohoto pohledu nachází někde na pomezí spontánního a organizovaného řádu. Je sice pravda, že větvení vykazuje určité spontánní rysy a není řízeno např. vládou či jinou organizací, nicméně nemůžeme o společnosti fungující na funkcionalistických principech říct, že postrádá účel, byť tento účel vzniká pouze z funkční potřeby. Funkční složky spontánního řádu vznikají za účelem vyřešení konkrétních problémů v konkrétních oblastech (nicméně jak budou tyto složky vznikat a jak budou mezi sebou provázány, je záležitostí spontánního větvení, nikoliv iniciace vládního tělesa).

„Tato konkrétní funkce vlády je něco jako funkce údržbářské čety v továrně, jejímž úkolem není poskytovat nějaké určité služby nebo výrobky ke spotřebě občanům, nýbrž spíše dohlížet, aby byl mechanismus, který reguluje produkci těchto statků a služeb, udržován v pořádku. Účely, k nimž se bude toto soustrojí běžně používat, budou určovat ti, kdo obsluhují jeho části a vposledu ti, kdo kupují jeho produkty“ (Hayek 1994: 52).

Funkcionalismus státu sice přiznává důležitou roli, nicméně jeho funkcí by nemělo být zaštiťování celého řádu, neboť by musel spravovat ohromné množství oblastí a mít o nich přehled. Podle funkcionalistů je lepší, když se vláda (a další dílčí agentury spravující funkční oblasti) zaměří na omezenou oblast činnosti ohraničenou funkční hranicí. Společnost je jejich pohledem jakýsi stroj, v němž každá jeho součástka plní danou funkci a součet těchto funkcí umožňuje fungování celého mechanismu.¹⁰

Druhou významnou funkcí vlády je poskytování služeb, které spontánní řád není schopný produkovat, nebo alespoň ne v potřebné míře (jedná se o služby, které nejsou pro podnikatele lákavé a výnosné). I když se na rozdíl mezi donucovací funkcí vlády a funkcí poskytování služeb neklade příliš velký důraz, tento rozdíl mezi nimi je podstatný. Funkce poskytování služeb dělá z vlády organizaci jako každou jinou v rámci spontánního řádu, zatímco donucovací funkce, která dohlíží na dodržování pravidel, je podmínkou pro zachování spontánního řádu jako celku (Hayek 1994: 52).

3.2 Právo jako spontánní řád

Samotný pojem právo je dost zavádějící, protože je snadné jej spojit se zákonodárnou mocí produkující zákony. Obecně můžeme říct, že zákonodárství je umělé vytváření zákonů a na rozdíl od práva samotného přišlo v dějinách lidstva relativně pozdě. Právo podle Hayeka existovalo mnohem dříve, než bylo vyjádřeno slovy a bylo skupinami prosazováno a předáváno dál, přestože jej nikdo záměrně nevymyslel a neartikuloval a nebyl znám žádný účel, ke kterému by dodržování takového práva směřovalo. Tak

---

¹⁰ Otázkou však zůstává, zda funkcionalisté berou v potaz možnost porouchání se jedné součástky, která by tím pádem mohla narušit chod celého stroje. Vláda jako údržbářská četa by podle Hayeka mohla tuto chybu napravit a stroj opět zprovoznit. Funkcionalisté patrně nepřipouští, že by odborníci mohli v dané oblasti, které rozumí, způsobit fatální selhání, nicméně pokud by se to stalo, pak jsou to opět pouze experti, kteří dokážou konkrétní problém vyřešit, nikoliv vláda sestávající z politiků, jimž je daná funkční oblast vzdálená.

právo zajistilo svou funkci udržení skupiny naživu a její následný rozvoj a růst (Hayek 1994: 74–76).

Takovéto pojetí práva bylo potlačeno vzestupem absolutních monarchií a jedinou zemí, které se podařila uchovat tradice objevování a artikulování již daných a přijímaných pravidel, byla Anglie, přičemž britské zvykové právo z této tradice do jisté míry vychází. Zvykové právo je vyjádřením dějinného spontánního řádu, neboť se nezrodilo kvůli naplnění určitého účelu, je aplikovatelné na neurčitý počet případů a jednotlivců, kterým definuje hranice, v rámci nichž mohou jednat, a umožňuje jim tak přizpůsobit právu své plány (Hayek 1994: 84).

Úkolem zvykového práva a soudů, které jej interpretují, je aplikovat tato obecná pravidla na konkrétní případy a tím podnítit další vývoj pravidel, která se budou přizpůsobovat současným podmínkám. Spontánní řád je totiž dynamický a podléhá v moderních společnostech změně. Nicméně ne vždycky se právo vyvíjí žádoucím způsobem a nezřídka se jako nejlepší řešení pro opravu takových zákonů nabízí zásah zákonodárné moci. Hayek sám tvrdí, že se bez zákonodárství nemůžeme obejít, a to právě kvůli situacím, kdy spontánní proces vývoje práva vede do slepé uličky, ze které se spontánními silami buď nemůže dostat, nebo ne dost rychle (neboť spontánní procesy trvají dlouho). Nutnost takového zásahu může nastat například v situaci, kdy se doposud přijímaná a všeobecně uznávaná pravidla ukážou být nespravedlivá. V historii přijímaná pravidla nemusí být v společenských podmínkách současné společnosti přijatelná v intencích spravedlnosti a svobody všech obyvatel, a proto je třeba je upravit (Hayek 1994: 86).

Co se zákonů týče, rozlišoval Hayek mezi tzv. *nomos*, neboli právem svobody, a *thesis*, které představuje právo zákonodárství. Nomos je výsledkem spontánního procesu, zatímco thesis jsou uměle vytvořené zákony přijaté v rámci zákonodárné procedury (Haar 2011: 103). Nomos (nebo také právo soudců či vyrostlé právo) je tedy příkladem spontánního řádu a odpovídá zvykovému právu. Abychom stále dokola neopakovali to, co již bylo řečeno, stačí zopakovat, že společnost mohla vzniknout pouze tak, že jednotlivci, kteří ji tvořili, dodržovali pravidla chování a vztahy mezi nimi byly určitým způsobem uspořádané. Později byla tato pravidla artikulována soudci a právníky, jejichž úkolem byla nejenom interpretace vyrostlého práva, nýbrž i opravy mezer a poruch v řádu. Nicméně tyto opravy spočívaly v úpravě obecných a abstraktních pravidel, která nepředstavovala specifické příkazy (Hayek 1994: 94–95).

Thesis je Hayekem označováno jako právo zákonodárství (či právo organizace). Od pravidel, která jsou produktem spontánního řádu a vynořují se ze soudních procesů, se liší tím, že jsou stanovovány nějakou autoritou v rámci organizace, která je uvědoměle vybudována a slouží konkrétním účelům. Nomos jsou buď pouze artikulací dávno dodržovaných pravidel, či jejich doplňky, které zajišťují fungování řádu, zatímco thesis jsou závislé na lidské vůli a jsou uměle konstruovány organizátorem za účelem dosahování konkrétních výsledků (Hayek 1994: 115).

Thesis¹¹ tedy nepředstavují pravidla univerzálního chování, naopak jsou velmi konkrétní a mají podobu pokynů vládě, které přichází od zákonodárského sboru. Jsou to jakési požadavky na úředníky a vládní orgány, proto je podle Hayeka vhodnější je označovat vnitřními směrnici vlády než zákony. Tyto směrnice opravňují vládní orgány k jednání sledující konkrétní účel, přičemž aby byl tento účel naplněn, musí být vládním orgánům přiděleny konkrétní prostředky, do nichž ve svobodné společnosti nesmí spadat svobodný občan (Hayek 1994: 123–124).

Abychom uvedli konkrétní příklad, jedná se kupříkladu o finanční zákonodárství, kde např. rozpočet neobsahuje žádná pravidla chování, nýbrž pouze pokyny, jakým způsobem má být s prostředky naloženo a za jakým účelem. Dalším příkladem je správní právo, které upravuje činnost vládních orgánů a rovněž se zabývá oblastí poskytování služeb občanům ze strany vlády, např. pravidla silničního provozu, což jsou pravidla, která regulují využívání veřejné služby v podobě poskytování silnic. Nejedná se však o pravidla správného chování, protože svoboda jednotlivců k jejich jednání je striktně omezená, aby bylo využívání těchto služeb efektivní (Hayek 1994: 126–129).

Hayek přiznává důležitost těmto směrnicím, neboť jsou pro zajištění fungování společnosti důležité, nicméně odsuzuje směšování tvorby pravidel chování a řízení vládního aparátu, protože to vede k přeměně společnosti ze spontánního řádu na organizaci. Hayek nesouhlasí s tím, aby se zákonodárský sbor považoval za řídicí těleso, které nejenom poskytuje služby nutné pro udržení fungujícího řádu, ale může společnost řídit jako jakoukoliv jinou organizaci (Hayek 1994: 132)

---

¹¹ S thesis má úzkou spojitost pozitivní právo, kterému Hayek přiznával určitou důležitou roli. Byl však velmi kritický vůči právnímu pozitivismu, podle kterého nepsaná pravidla, která nemají podobu příkazů od zákonodárské moci, nejsou reálným právem. Podle Hayeka právní pozitivismus přiznává zákonodárskému tělesu neomezenou moc řídit celý společenský řád a představuje tedy ideologii socialismu (Hayek 1994: 173–179).

V tomto případě je nutné dodat, že v souladu s funkcionalismem je třeba, aby zákonodárny sbor vytvářel tato konkrétní pravidla, respektive směrnice (ale platí to rovněž pro úpravu pravidel vzniklých spontánním řádem, která musí být opravena) s pomocí expertů. Taková pravidla by měli vytvářet odborníci, kteří této oblasti rozumí, nikoliv politici, kteří s ní nemají nic společného.

3.3 Trh jako spontánní řád

Trh je podle Hayeka velmi specifický spontánní řád disponující zvláštními vlastnostmi. Abychom správně pochopili charakter trhu, měli bychom jej přestat podle Hayeka nazývat ekonomikou. Podle něj je ekonomika typická tím, že sestává z činností, prostřednictvím nichž se alokují prostředky mezi konkurenční cíle podle jejich významu, a to prostřednictvím nějakého jednotného plánu. Něco takového můžeme nalézt u organizace (rodina, podnik), ale nikoliv ve spontánním řádu. Tržní řád nemá žádnou hierarchii cílů, neboť sestává z obrovského počtu jednotlivých cílů oddělených členů daného řádu a u těchto cílů se nedá změřit, který z nich je hodnotnější (Hayek 1994: 233–234).

Vhodnějším termínem, kterým by se dal označit tržní řád, je podle Hayeka *katallaxe*.¹² Jedná se tedy o řád,

„který vzniká vzájemným přizpůsobováním se mnoha individuálních ekonomik na trhu. Katallaxe je tak zvláštním druhem spontánního řádu, který je přivozován trhem prostřednictvím lidí jednajících v rámci pravidel majetkového, škodního a smluvního práva“ (Hayek 1994: 234).

Podstatným charakteristickým rysem tržního řádu podle Hayeka je, že postrádá hierarchii cílů, díky čemuž lidé mohou žít v rámci velké společnosti v míru a mít prospěch z činnosti druhých lidí, aniž by tu existoval konkrétní cíl, který by byl všeobecně sledován. Tržní řád umožnil, aby jednotlivci získávali prospěch ze znalostí a dovedností jiných, přičemž tito jednotlivci mohou sledovat naprosto odlišné zájmy, které mezi sebou ani nemusí znát. Aby takovýto řád vznikl, stačila k tomu abstraktní pravidla, která byla jedinci dodržována při směně a která určovala, co komu náleží a jak je to s vlastnictvím po směně. Ke směně nebylo třeba, aby strany byly informovány

---

¹² Hayek vychází už z dřívějšího návrhu pojmenovat vědu zabývající se tržním řádem *katallaxie*, což je odvozeno z řeckého *katallatein* (tj. směňovat, přijmout do společenství a přeměnit nepřítele na přítele) (Hayek 1994: 234).

o záměrech, k nimž transakce slouží, navíc čím odlišnější tyto záměry a potřeby lidí jsou, tím vyšší je pravděpodobnost, že budou mít obě strany ze směny prospěch. To je zásadní rozdíl mezi katallaxí a organizací, kde jsou jedinci nuceni sledovat konkrétní a společné účely. Když spolupráce spočívá ve sledování společných cílů, pak podle Hayeka vedou rozdílné zájmy nutně k nepřátelství, neboť je to boj o prostředky. Tržní řád umožnil lidem prostřednictvím výměnného obchodu být k užítku sobě i druhým, a to i za předpokladu velmi rozdílných zájmů, což eliminovalo nepřátelství (Hayek 1994: 234–235).

Hayek nezpochybňuje určitou tendenci lidí k solidaritě a společné hierarchii konkrétních hodnot, nicméně něco takového se dá aplikovat v menších primitivních společnostech, s velkou společností je jednotná stupnice cílů neslučitelná (Hayek 1994: 236). V rámci funkcionalistického pojetí však konkrétní cíle na trhu nalézt můžeme. Nejedná se o žebříček cílů platný pro celou společnost, nicméně v rámci funkčních oblastí se takovéto konkrétní cíle vyskytují, neboť různé funkční agentury vznikly právě za konkrétním účelem. To samé platí pro společné zájmy, které podle Hayeka mohou platit pro organizace či primitivní společnosti. Společný zájem v současné společnosti by se koncentroval v jednotlivých funkčních oblastech.

Když stát pomáhá trhu (a jakémukoliv jinému spontánnímu řádu) ve správném chodu, pak se podle Hayeka nejedná o zásah. O zásahu můžeme hovořit pouze tehdy, pokud změním konkrétní část celku tak, že bude v rozporu s obecnými principy jejího fungování. Každý zásah se snaží dostat k výsledku, který se bude lišit od toho, který bychom získali, kdyby k zásahu nedošlo a mechanismus by fungoval spontánně. Takový výsledek nemůže být podle Hayeka v souladu s celkovým řádem, protože kdyby tomu tak bylo, pak by nebylo třeba zásahu, stačilo by pouze upravit (ne nutně záměrně) pravidla, kterým by se řád sám přizpůsobil. Abychom si to mohli lépe představit, uvádí Hayek příklad zásahu do hodin. Pokud bychom pouze vyměnili baterii či hodinový strojek namazali, pak se nejedná o zásah, ale pouze zajištění podmínek pro fungování. Pokud bychom však posunuli hodinové ručičky, narušili bychom celý řád. Stát tedy může trhu, respektive celé společnosti, pomáhat v jejím chodu, přičemž aby tuto funkci nočního hlídače mohl vykonávat, potřebuje k tomu prostředky, které získá prostřednictvím daní, nicméně nemůže zasahovat do mechanismu jejího fungování, např. nastavováním cen (Hayek 1994: 248–249).

3.4 Shrnutí

Abychom mohli v příští kapitole posoudit, zda jsou v Rothbardově teorii systémy pravidel – právní a tržní – spontánními řády, je potřeba si shrnout základní definiční kritéria, která vyplývají z této kapitoly. Říkali jsme, že spontánní řád je předpokladem pro vznik civilizované společnosti, nicméně je nutné dodat, že spontánní řád není spjat pouze se společenskými řády. V Hayekově díle bychom našli i zmínku o spontánních řádech v přírodě, jako jsou například chemické sloučeniny. Společenské spontánní řády jsou od těchto řádů odlišné zejména tím, že se prostřednictvím nich utváří pravidla, podle nichž se řídí lidské jednání. Přestože se prvky v sloučeninách vyznačují určitými vlastnostmi, těžko bychom mohli mluvit o tom, že nějak jednají.

Základním předpokladem spontánního řádu je fakt, že není nikým vědomě navržen, tzn. není to produkt lidského rozumu. Na druhou stranu však společenské instituce a normy podle Hayeka zpravidla vznikají jako důsledek lidského jednání, jedná se však o nezamýšlený důsledek. Zadruhé, za vznikem spontánního řádu nestojí žádný konkrétní účel či cíl, ke kterému by směřoval. Zatřetí, jsou většinou – alespoň co se nejdůležitějších společenských spontánních řádů týče – velice komplexní a složité, tudíž není možné je řídit. Začtvrté, vzhledem k jejich komplexnosti mají abstraktní charakter. Nelze je v celé jejich šíři zachytit pomocí smyslů, obsáhnout je myslí a artikulovat je. Zapáté, spontánní řády se vyvíjejí a přizpůsobují aktuálním podmínkám. Proto se vykládají pomocí evoluční teorie. Zašesté, společenské spontánní řády podléhají zpravidla kulturní evoluci, jejíž základ spočívá v tradicích. Pomocí tradice se společenský spontánní řád zachovává.

Ne všechny rysy musí být u spontánního řádu pravidlem, nicméně podle Hayeka se jimi vyznačují ty nejdůležitější spontánní řády (např. trh či právo), na nichž stojí moderní společnost. Obecně bychom tedy mohli říct, že se jedná spíše o jakési trendy, které nám mohou pomoci označit daný řád za spontánní.

4. Spontánní řád optikou M. Rothbarda

Přestože Rothbard s konceptem spontánního řádu nepracoval, můžeme v jeho dílech najít prvky nasvědčující tomu, že jeho teorie mají evolucionistický nádech. Vhodným příkladem k uvedení může být vznik instituce peněz. To, že je směna výhodná, zjistili lidé již dávno. Nicméně možnosti přímé směny jsou velmi omezené, a to zejména kvůli

problematicke „shody potřeb“.¹³ Pokud aktér A vlastní mléko a nabízí jej k prodeji a chce získat boty, musí najít někoho, kdo chce prodat boty a získat mléko. Pokud se aktér A setká s aktérem B, který prodává boty, ale nechce mléko, pak směna mezi těmito aktéry nemůže proběhnout. V lepším případě by museli najít aktéra C, který prodává např. chléb, o který stojí aktér B, a chce získat mléko, které prodává aktér A. V horším případě by se sít' aktérů, kteří něco nabízejí, ale nechtějí to vyměnit za to, co nabízí aktér, který potřebuje jejich zboží, neustále zvětšovala. I v primitivní společnosti by tento způsob směn byl velmi náročný. V komplexní společnosti, ve které žijeme dnes, by to bylo nejenže zhola nemožné, tato společnost by navíc ani nemohla vzniknout, neboť možnosti trhu by byly příliš omezené a dělba práce nevýhodná a v rozsahu dnešní společnosti neuskutečnitelná (Rothbard 2005: 133).

Problém shody potřeby se vyřešil vznikem nepřímé směny. Lidé ve směně nakupují komoditu, která není spotřebním statkem, nýbrž slouží k opětovné směně za jinou komoditu, kterou jednotlivec v danou chvíli potřebuje. Komodita, kterou lidé začnou všeobecně užívat jako prostředek směny, je nazývána penězi. Proč jsou peníze institucí spontánního řádu?

Rothbard v žádném případě nepřepokládal, že by nějaký jednotlivec rozhodl, že ideální komoditou pro nepřímou směnu budou kovové mince a všichni lidé to přijali, protože to bylo racionální řešení. Peníze nejsou zamýšleným produktem nějaké mysli. Jako prostředek nepřímé směny bylo vždy použito to, co bylo nejvíce žádané, respektive po čem byla vysoká poptávka. Takhle se například mohlo máslo stát prostředkem pro nepřímou směnu, neboť jeho hodnota byla vysoká a usnadňovalo získávání jiných komodit ve směně díky své prodejnosti. A pokud se vejce prokážou jako prodejnější komodita, lidé začnou namísto másla používat k nepřímé směně vejce a poptávka po nich se rapidně zvýší. K poptávce po přímém užití určité komodity se tedy přidává poptávka po užití komodity jako směnného nástroje, což výrazně zvyšuje prodejnost této komodity, proto se stává nejvhodnějším prostředkem směny. Tento proces zvyšování prodejnosti pokračuje tak dlouho, až se nakonec jedna či dvě komodity prokážou jako nejprodejnější a ustanoví se jako všeobecné prostředky směny.

---

¹³ Shoda potřeb není pochopitelně jedinou překážkou vzniku civilizované společnosti s komplexním trhem, Rothbard uvádí rovněž např. problém nedělitelnosti statků, kdy aktér A vlastní třeba pluh a potřebuje jej směnít za vejce, máslo, mléko a chléb, nicméně nemůže pluh rozdělit mezi čtyři aktéry, neboť pluh slouží jedinci pouze jako celek a jeho část by mu byla k ničemu. Pro vysvětlení spontánního vzniku peněz nám však postačí pracovat s problémem shody potřeb (Rothbard 2005: 133).

V průběhu času se postupně – jako nejvhodnější a nejčastěji užívané pro směnu – vyvinuly kovové peníze, přesněji zlato a stříbro, které se dokázaly snadno dělit a byla po nich velká poptávka, takže se nakonec rozšířily po celém světě (Rothbard 2005: 134–137).

Mohli bychom takto pokračovat dál ve vývoji peněz, až bychom se dostali k úschovným peněz (tj. bankám) a potvrzením o tomto uložení (tj. bankovkám krytým zlatem), ale jako příklad existence spontánního řádu v Rothbardových teoriích nám postačí pouze vznik zlata a stříbra jako peněz. Otázkou však zůstává, zda se spontánně zrodily i oblasti, které jsme rozebírali u Hayeka v předchozí kapitole, tj. zda můžeme právo a trh označit za spontánní řády i z Rothbardova pohledu.

4.1 Přirozené a pozitivní právo

Základním východiskem, které musíme vzít v úvahu, je, že Rothbard celý soubor libertariánského práva (od práva na přivlastnění, přes smluvní právo až po trestné právo) staví na konceptu vlastnictví (Hoppe 2009: 11). Vlastnické právo Rothbard vnímá jako součást přirozených práv, což je soubor práv, která jsou hluboce zakořeněna v lidské přirozenosti. Tímto souborem práv člověk vždy disponuje a nemůže jej ztratit. Základními přirozenými právy každého člověka jsou právo na sebevlastnění (každý člověk může libovolně nakládat se svým životem), právo na prvotní přivlastnění (každý člověk má nárok si přivlastnit statek, který spojil se svou prací a který nikomu nepatří) a axiom neútočení (každý člověk má právo na ochranu před agresí) (Guczalska 2012: 108–109).

Vzhledem k tomu, že jsou tato práva součástí lidské přirozenosti, jsou tudíž univerzální a nedotknutelná, a to i ze strany státu. Z Rothbardova pohledu bychom dokonce mohli říct, že jsou nedotknutelná zejména ze strany státu, neboť přestože se stát tváří jako ochránce práv, ve skutečnosti na ně útočí. Spravedlnost, o níž rozhoduje stát a jeho soudní systém, je vždy překrucována v jeho prospěch a neměnná přirozená práva ustupují před pozitivní legislativou, kterou produkuje stát a kterou lidé čím dál víc vnímají jako něco samozřejmého.

Podle Rothbarda stát nepředstavuje žádného nočního hlídače – koncept minimálního státu mu přijde naivní, neboť stát má vždy tendenci se přeměnit na stát maximální. Daně se stále budou zvyšovat a soudní moc bude uzurpovat stále více ze svých privilegií. A protože stát, respektive vláda jakožto vládnoucí organizace, má ve společnosti

nejvyšší a nedotknutelné postavení, neexistuje žádný způsob, jak stát omezit a držet v mantinelech nočního hlídače, proto je nutné jej odstranit úplně (Rothbard 2009: 287). Koneckonců ústavní texty jsou opět produktem vládních orgánů a jsou vykládány soudy, které podléhají moci státu (Rothbard 2009: 225).

Rothbardovu skepsi ohledně minimálního státu funkcionalisté nesdílí. Je sice pravda, že vláda má v podstatě nedotknutelné postavení, jak tvrdí Rothbard, takže neexistují žádní aktéři, kteří by jí mohli zabránit v nabývání dalších a dalších pravomocí, kdyby se tak rozhodla, nicméně funkcionalismus zpochybňuje Rothbardovo přesvědčení, že každý stát usiluje o co nejširší oblast působnosti. Vždyť samotné větvení, které je základním rysem funkcionalismu, závisí do jisté míry na ochotě vlády vzdát se své suverenity v určitých oblastech a předat tyto funkce jiným aktérům. Tato situace nastává ve chvíli, kdy se to pro všechny aktéry, tím pádem i pro stát, ukáže být výhodné. Prostřednictvím větvení se pak stát dobrovolně vzdává svých pravomocí v dalších a dalších oblastech. I kdyby však Rothbard připustil, že minimální stát může existovat (což uvidíme v poslední kapitole), stále to pro něj představuje nežádoucí stav, neboť i minimální stát zasahuje do přirozených práv člověka.

Už ze samotného pojmenování přirozeného práva můžeme snadno odvodit, že nebylo uměle vytvořeno žádným jedincem. Zároveň však těžko můžeme hovořit o spontánním řádu, neboť na základě toho, co bylo řečeno v předchozí kapitole, je třeba, aby se spontánní řád zrodil z lidské činnosti a nějakým způsobem se vyvíjel a adaptoval. Rothbard přirozené právo vnímá jako jakousi podstatu člověka, která je neměnná a daná. Stejně jako má jablko či kámen nějaké vlastnosti, které tvoří jeho podstatu, i člověk musí mít nějakou podstatu, která nevznikla jeho zapříčiněním. Ta podstata je mu daná od jeho zrození; od chvíle, kdy je člověk člověkem. A stejně jako můžeme podstatu zkoumat rozumem u kamenů a jablek, můžeme stejným způsobem podle Rothbarda objevovat přirozená práva lidí (Rothbard 2009: 56–57).

Z absolutnosti, neměnnosti a univerzální platnosti přirozeného zákona, který je možné objevit rozumem, Rothbard odvozuje, že přirozený zákon je zdrojem objektivního souboru etických norem, kterými se musí řídit jednání lidí ve společnosti. Takovýto soubor norem může ostře kritizovat pozitivní právo, pokud je s ním v rozporu. Pozitivní právo každé společnosti podle něj může vzniknout trojím způsobem. Zprvé se jedná o zachovávání tradic a obyčejů kmenů a komunit, zadruhé o podřízení se vůli

těch, kteří řídí vládnoucí aparát, a zatřetí o objevování přirozeného práva rozumem.¹⁴ Pouze třetí možnost se Rothbardovi zdá jako nejvhodnější způsob vytváření pozitivního systému práv, neboť nejenže ostře kritizuje činnost státního aparátu, ale následování tradičních zvyků je podle něj často slepé a neadekvátní (Rothbard 2009: 64). Rothbard tedy proti pozitivnímu právu nemá námítky v případě, kdy je ve všech svých aspektech v naprostém souladu s přirozeným zákonem (Rothbard 2009: 67).

Rothbard charakterizuje libertariánskou společnost jako společnost, ve které má každý jedinec absolutní svobodu, tzn. jeho vlastněný majetek (ať už se jedná o statek či jeho samotnou osobu) je osvobozen od jakéhokoliv narušování či poškozování ze strany jiných lidí. Absolutnost svobody bere Rothbard skutečně naprosto vážně a nepřipouští výjimky (Rothbard 2009: 90). Pro představu si aplikujme vlastnická práva v Rothbardově pojetí na příklad mateřství. Matka jakožto absolutní vlastník svého těla a života nesmí být nucena k tomu, aby donosila dítě, které počala. Rothbard uznává, že plod je živou bytostí a potenciálním dospělým, nicméně vzhledem k tomu, že je závislý na matčině těle, se z něj stává v podstatě parazit omezující vlastnické právo ženy na své tělo. Proto má matka právo se plodu kdykoliv zbavit, i když jej počala vědomě a chtěně. Přestože dítě po vyjmutí z matčina těla umře, není to dle Rothbarda vražda, neboť nikdo není povinný někoho udržovat při životě, pokud nechce. Po narození již dítě není závislé na matčině těle a může žít mimo něj, proto již matka nesmí sáhnout na jeho život. Nicméně opět platí fakt, že není povinna dítě udržovat při životě. Žádné zákony ji k tomu nemohou přinutit, protože pouze ona je vlastníkem svého života a svého majetku a pokud se rozhodne jej dítěti neposkytnout, má na to v rámci svých vlastnických práv nárok. Vůči dítěti se nesmí dopustit agrese, ale pokud jej nechá umřít hladu či zimou, nedopustila se trestného činu. A protože dítě ještě není schopno se

---

¹⁴ Protože je člověk ze své přirozenosti racionálním živočichem, čímž se zásadně liší od zvířat, nejsou cíle, ke kterým by měl směřovat zakomponovány do jeho přirozenosti (jako je tomu u zbytku přírody). Člověk pomocí rozumu teprve odhaluje cíle a pomocí svobodné vůle – která je rovněž součástí jeho přirozenosti – činí volbu mezi objevenými cíly (Rothbard 2009: 54). Tuto myšlenku Rothbard rozpracovává v návaznosti na „robinsonovskou ekonomiku“, která se zabývá jednáním izolovaného jedince. Abychom to lépe pochopili, je třeba si Robinsona představit jako člověka, který při ztroskotání ztratil paměť a musí začínat úplně od začátku. Zatímco zvířata automaticky „vědí“, co mají dělat, neboť je k tomu vedou jejich instinkty, člověk nic takového využít nemůže. Člověk musí využít rozum, jehož prostřednictvím odhalí své potřeby a přijde na to, jak je uspokojit. Musí si osvojit znalosti, které nemá automaticky, k čemuž používá své pozorovací a intelektuální schopnosti, tzn. rozum (Rothbard 2009: 76–78).

o sebe samo postarat a je dočasným majetkem své matky, nesmí žádný aktér matce dítě odebrat, byť by se o dítě dokázal postarat, když matka nechce, a zachránit mu život. Podle Rothbarda by se tím onen aktér dopustil agrese vůči matce a matka by jej mohla nechat trestně stíhat¹⁵ (Rothbard 2009: 145–154).

Přirozené právo pro Rothbarda představuje koncept zaštiťující jakákoliv majetková práva, lidská práva (která podle něj ani nemohou být jiná než majetková), a dokonce i pozitivní právo. V předchozích odstavcích již bylo řečeno, že Rothbard přiznává pozitivnímu právu důležitost, nicméně podmínkou pozitivního práva, které bude slučitelné s libertariánskou společností, je naprostý soulad s přirozeným zákonem. Kdo ale vytváří a zajišťuje pozitivní právo? V současných společnostech pozitivní právo vychází z moci zákonodárné, která náleží státu, a Rothbard nepochybuje o důležitosti této funkce. Stát podle něj vykonává mnohé nezbytné funkce od poskytování služeb policie a hasičů, údržby ulic a silnic až po tvorbu práv. Důležitost těchto funkcí však spočívá pouze v oněch funkcích, nikoliv ve státě. Jak se dozvíme v následujících kapitolách, svobodný trh je schopný poskytovat jakékoliv služby, včetně bezpečnostních, a tím může nahradit stát. Z toho vyplývá, že i právo může být poskytováno prostřednictvím soukromých osob na trhu¹⁶ (Rothbard 2009: 208).

Rothbard vyvrací přesvědčení, že stát hrál v historii nezastupitelnou roli při vytváření a vývoji práva, neboť většina práva pochází od institucí nestátního charakteru,

---

¹⁵ Rothbard ve svých dílech sice zdůrazňuje, že nepředpokládá, že jsou všichni lidé dobří, nicméně z některých jeho velmi radikálních a absurdních východisek fungování takové společnosti vyplývá, že nepředpokládá, že se takto lidé budou chovat. Jen ve velmi výjimečných a extrémních případech dojde k tomu, že matka nechá umřít své dítě hladu a nedá ho například k adopci, když se o něj nechce starat. Rothbardova schopnost vytvářet takto nemorální teorie je tedy dost pravděpodobně způsobena i tím, že zkrátka předpokládá, že většina lidí se takto nechová. Tento předpoklad sdílí rovněž funkcionalismus, podle nějž jsou lidé dobří a rozumní.

¹⁶ Téměř by se mohlo zdát, že tento postoj zastávají rovněž funkcionalisté, což je do jisté míry pravda, neboť funkcionalismus klade důraz primárně na funkce. Na druhou stranu funkcionalismus vnímá stát jako důležitého aktéra, kterého není možné tak snadno nahradit. Cílem funkcionalistů je přenechat aktérům pravomoci v technologické a ekonomické oblasti, nikoliv v politické, do níž spadá zákonodárství. Připouští sice možnost, že by funkční agentury byly natolik úspěšné a výkonné, že by jim podlehla nakonec i politická oblast, nicméně tato možnost je extrémním případem. Jejich snaha tedy spíše cílí na to, aby se stát zbavil pravomocí, které ho tíží a kterým nevěnuje příliš velkou pozornost, díky čemuž by se mohl zdokonalit ve výkonu funkcí, které jsou pro něj opravdu důležité a na nichž lpí. Jednou z takových funkcí je jeho role zákonodárce.

tj. z kmenových zvyků, common law, obchodního či námořního práva. A stejně jako Hayek, i Rothbard tvrdí, že toto právo nebylo soudy uměle vytvářeno, nýbrž objeováno, respektive byla artikulována již dříve platící pravidla. Na rozdíl od Hayeka však Rothbard nevěří, že se tato pravidla zrodila náhodně prostřednictvím spontánního procesu vycházejícího z lidského jednání. Podle něj mají pravidla původ v přirozeném právu, které lze odhalit rozumem¹⁷ (Rothbard 2009: 225).

Přirozené právo je u Rothbarda v podstatě odpovědí na každou otázku týkající se práva. Takto vyvrací i argumentaci týkající se toho, že stát definuje a zajišťuje vlastnická práva, která umožňují existenci svobodného trhu. Nicméně vlastnická práva jako práva přirozená existují sama o sobě a jsou ve svobodné společnosti jasně daná a zřejmá (tedy jako právo na sebevlastnění a právo vlastnit majetek spojený s naší prací). Tato práva jsou určována samotným trhem a lidským rozumem, není k tomu potřeba organizace, která de facto popírá principy svobodného trhu (Rothbard: 2001: 77).

Z výše uvedeného můžeme vyvodit závěr, že nejenže stát není zdrojem práva jako takového, ale neměl by být dokonce ani tvůrcem pozitivního práva. Zákonodárná činnost, můžeme-li tomu tak ještě říkat, náleží soukromým osobám. Rothbard utváření pozitivního práva ve svých dílech nevěnuje velkou pozornost a nikde neuvádí, jak by k tvorbě zákonů soukromým sektorem probíhalo, ale pro představu si můžeme uvést příklad s pravidly silničního provozu. V tržním systému, kde všechno podléhá vlastnickým právům, neexistují žádné veřejné silnice, nýbrž pouze soukromé. Protože jsou silnice absolutním majetkem jejich vlastníků, mají tito vlastníci rovněž právo určovat svá pravidla používání těchto silnic (Rothbard 2001: 368).

Odpověď na otázku, zda je právní řád v Rothbardově pojetí spontánním řádem, již byla v textu zodpovězena. Vzhledem k tomu, že se jedná o nedílnou součást člověka jako takového, která se zrodila spolu s ním a v průběhu historie nepodléhá evolučnímu

---

¹⁷ Je nutné podotknout, že spontánní proces utváření práva u Hayeka je rovněž do velké míry spjat s rozumem, neboť i Hayek vnímá lidi jako racionálně jednající bytosti (byť v tomto procesu hrají rovněž důležitou roli tradice), které svým rozumem přispívají do nekonečného množství spontánních řádů. Takový proces bychom mohli nalézt i u Rothbarda, nicméně zásadní rozdíl spočívá v tom, že Hayek tento proces nevnímá eticky. Hodnoty a pravidla jsou pro něj produktem řádu, zatímco pro Rothbarda znamenají základ pro vývoj celé společnosti. Výsledkem pak je, že Hayek chápe minimální stát jako „nutně dobrý“ kvůli ochraně a Rothbard naopak jako „nutně zlý“, protože to není eticky jednající osoba s rozumem.

vývoji (veškeré interpretované právo stále vychází z vlastnických práv, která jsou totožná s přirozenými právy), nemůžeme hovořit o spontánním řádu.¹⁸

4.2 Tržní řád

Je třeba si uvědomit, že pro Rothbarda neexistuje společnost nebo stát jako nějaká entita, vždycky je to „pouze“ skupina jednotlivců vyznačující se určitými rysy. Libertariánská společnost má podle Rothbarda povahu trhu, tzn. jedná se o druh dobrovolných mezilidských interakcí, které mají nejčastěji podobu směn¹⁹ (Rothbard 2005: 58). Díky směnám mohou lidé uskutečňovat výrobu pro trh, nejen pro sebe samotné. Mohou se tak specializovat na jednu oblast výroby, přičemž vyprodukované statky smění s ostatními za jiné statky, které považují za hodnotnější. Na vývoji peněz jsme ukázali, jak tento proces usnadnil vznik nepřímé směny. Společnost, jejíž existence spočívá v dobrovolných směnách, Rothbard označuje pojmem *smluvní společnost* (Rothbard 2005: 61–63).

Smluvní společnost tu pochopitelně nebyla odjakživa jako nedílná součást lidských bytostí. Lidé nejprve museli zjistit, že se jim vyplatí specializovat se na jednu oblast produkce a směňovat s jinými lidmi. Snižující se soběstačnost jedinců a vzrůstající poptávka po specializovaných produktech jednotlivců umožnila dělbu práce, díky které se rapidně zvýšila produktivita u každého produktu²⁰ (Rothbard 2005: 66).

Rothbard sice říká, že výhody z tržní spolupráce lidé rozpoznali rozumem, a proto tímto způsobem jednají, nicméně tyto výhody si uvědomí až tehdy, když takto jednají a přinese jim to užitek. Trh nemohl být nikým předem navržen a ustanoven jako

---

¹⁸ Jedná se samozřejmě pouze o spontánní řády v Hayekově pojetí, z jehož definice jsme vycházeli. Tato definice vychází z proceduralismu, nikoliv z etiky, kterou by zohledňoval naopak Rothbard.

¹⁹ Zde je podstatnou informací, že se jedná o libertariánskou společnost. Každá společnost podle Rothbarda vytváří strukturu zvanou trh, nicméně pouze libertariánská společnost je s trhem totožná, neboť je tvořena výhradně trhem, který je svobodný a postrádá násilné zásahy (Rothbard 2005: 62).

²⁰ V tomto případě můžeme odhalit jistou analogii k funkcionalismu a jeho představě o mezinárodním řádu. Pokud tržní společnost představuje systém, jehož aktéři jsou jednotlivci podléhající dělbě práce, pak každý z nich pro tento systém vykonává důležitou funkci, s níž je existence systému spjata. Stejnou úlohu plní v mezinárodním systému mezinárodní organizace, z nichž se každá specializuje na úzkou oblast, a vytváří tak harmonický celek. Stejně jako je nevýhodné pro jednotlivce vykonávat všechny potřebné funkce (tedy nemít konkrétní specializaci), i stát (respektive jeho orgány) je v takovém případě značně neefektivní.

výhodný (Rothbard 2005: 68). Žádný člověk není schopný navrhnout přesnou tržní strukturu, neboť to vše je důsledkem individuálního jednání, přizpůsobování se podmínkám trhu, vzájemné kooperace atd. Podoba trhu je pouze odrazem konkurenčních firem, které se snaží přizpůsobit poptávce spotřebitelů a nabídnout jim co nejlepší výrobky a co nejméně snížit náklady a zdokonalit a zefektivnit výrobu. Je to neustálý proces vzájemného přizpůsobování se (Rothbard 2015: 252).

Pro vznik moderního a komplexního ekonomického systému je nesmírně důležitá ekonomická kalkulace. Protože není možné žádnou událost na trhu předem znát (podmínky se totiž neustále mění), jedinci se při svém jednání musí řídit odhadem, tj. prostřednictvím ekonomické kalkulace (Rothbard 2005: 371). Každý jedinec při svém jednání na trhu ekonomicky kalkuluje se snahou získat v budoucnu co největší zisk. Právě zisk je motivací k tomu, aby využíval inovací, hledal efektivnější způsob výroby, vytvářel nové technologie. Díky ekonomické kalkulaci tržní společnost nestagnuje, ale vyvíjí se a zdokonaluje se, aby byla co nejproduktivnější. Jako příklad uvádí Rothbard Robinsona na pustém ostrově, jehož produktivita spočívá např. v deseti ulovených rybách za den. Pokud Robinson přestane věnovat čas a úsilí lovení ryb a rozhodne se vyrobit síť, jedná se o ekonomickou kalkulaci, která mu může v budoucnu umožnit vyšší produktivitu. Výrobou sítě, která trvá například tři dny, sice Robinson ztratí třicet ryb, nicméně čtvrtý den jich pomocí sítě uloví sto. Ekonomická kalkulace se mu tedy vyplatila, neboť přišel na efektivnější způsob lovení a mnohonásobně zvýšil produktivitu (Rothbard 2005: 389). Tímto způsobem se trh vyvíjel po celá staletí a umožnil vznik civilizace v dnešní podobě. Například před vynálezem knihtisku se knihy přepisovaly ručně, což bylo časově a úsilím velmi nákladné. Knihotisk umožnil zefektivnit výrobu, zvýšit produktivitu, snížit náklady a uspokojit spotřebitelskou poptávku, a tím pádem způsobil i nárůst zisků.

Je to tedy pouze tržní řád s existencí ekonomické kalkulace jedinců, který nám umožňuje žít v prosperující společnosti s vysokou životní úrovní. V socialismu nedochází k žádné ekonomické kalkulaci, naopak v socialistickém systému vzniká podle Rothbarda kalkulační chaos (Rothbard 2001: 400–401). Rothbard nesouhlasí s tím, že taková společnost je solidární a rovnostářská, neboť v ní vzniká boj o politická privilegia a omezené statky (protože socialismus je neproduktivní systém). Proto shledává argument, že trh je ztělesněním drsné džungle, kde všichni bojují proti všem o holý život, nesmyslným. Podle něj na svobodném trhu v důsledku dělby práce každý

jedinec slouží ostatním, aby z toho sám měl prospěch. Na trhu sice existuje konkurence, která je vysoce žádoucí, ale tato konkurence je podle Rothbarda kooperativní a mírová. Tím, že na svobodném trhu producenti produkují pro spotřebitele (a každý je v daný okamžik spotřebitelem), každý těží z výhod této společnosti. Nikdo nezískává na úkor toho druhého, jedná se v podstatě o hru s nenulovým součtem. A je to právě trh, který proměňuje chaos v řád, kde spolu všichni lidé (nepřimo) spolupracují (Rothbard 2001: 358–359).

Je tedy tržní řád v Rothbardově pojetí spontánním řádem, jak ho definoval Hayek? Podle toho, co bylo řečeno v této podkapitole, víme, že trh nebyl nikým navržen a uměle zkonstruován, vznikl jako produkt lidského jednání. Protože je v podstatě obrazem mezilidských interakcí, funguje samovolně, nikdo není schopný jej organizovat a určovat jeho směřování. Směřování trhu se přizpůsobuje kooperujícím jedincům, kterých je však velké množství. Můžeme u něj zaznamenat evoluční proces, tzn. trh se neustále vyvíjí, ať už se jedná o instituce (peníze) či o výrobní procesy (sít na ryby, knihtisk). I když zde některé předem zmíněné trendy spontánního řádu nenalezneme (například roli tradice v procesu evoluce tohoto řádu), můžeme označit Rothbardův tržní řád označit za spontánní řád.²¹

5. Socialistické centrální plánování optikou F. A. Hayeka

5.1 Osudná domýšlivost

V rámci Hayekovy kritiky socialismu musíme vycházet z toho, co jsme již probrali v předchozích kapitolách. Zaprvé se jedná o povahu informací, tak jak ji určuje rakouská škola, zadruhé o povahu spontánního řádu, tak jak ji definuje samotný Hayek. Pro tuto kritiku je však zásadní ještě Hayekovo silné vyhrazení se vůči konstruktivistickému racionalismu,²² podle něhož byla společnost zkonstruovaná pomocí lidského rozumu a instituce, které nebyly vytvořeny vědomě, jsou prospěšné pouze náhodou. Hayek zpochybňuje absolutní racionalitu, která vede lidské jednání,

---

²¹ Trh pro oba autory představuje specifickou samostatnou kategorii, u níž se shodují na postupném vývoji. Trh pro ně oba není etickou kategorií, nicméně pro Rothbarda z etiky přirozenosti vychází, zatímco pro Hayeka je to produkt stejného mechanismu jako u vzniku ostatních spontánních řádů.

²² Mezi představitele patří například R. Descartes a T. Hobbes (Hayek 1994: 20).

neboť by potřebovala znalost veškerých faktů a informací, kterých existuje takové množství, že je zkrátka nikdo obsáhnout nemůže (Hayek 1994: 20–21).

To nás přivádí k Hayekově přesvědčení o nemožnosti socialismu a centrálně řízené ekonomiky, neboť kolektivní ovládání všech zdrojů ve společnosti vyžaduje absolutní znalost toho, jak jsou tyto zdroje získávány a využívány. Osudná domýšlivost socialismu spočívá podle Hayeka v mylném přesvědčení, že lze pomocí rozumu navrhnout systém, který navíc bude lepší a efektivnější než systém založený na tržní konkurenci. Socialismus – stejně jako konstruktivistický racionalismus – lidskou racionalitu přeceňuje a neuvědomuje si její meze (Hayek 1995: 12–13).

Připomeňme si, že k základním rysům funkcionalismu patří upřednostňování plánování a nedůvěra k samoregulačním tržním procesům. Zdánlivě by se tak mohlo zdát, že na rozdíl od Hayeka funkcionalisté schvalují centrální plánování, což je chybná interpretace tohoto přístupu. Hayek se ve svých dílech zaměřuje na kritiku socialistického systému, v němž veškeré plánování vychází z jediného mocenského centra. Nikde však nerozebírá možnost jakéhosi decentralizovaného plánování, které by nepodléhalo jedné jediné autoritě (v podobě vlády).

K tomuto typu plánování se přiklání právě funkcionalismus, podle kterého fungování každé funkční oblasti zajišťuje jiný aktér, který se nemusí potýkat s problematikou neschopnosti obsáhnout veškeré relevantní informace ve společnosti. Skupina odborníků pohybujících se v dané oblasti totiž disponuje potřebnými informacemi, které jí umožní určit směřování této funkční oblasti k vytyčeným cílům. Zůstává tedy platné, že jak Hayek, tak zástupci funkcionalismu odmítají socialismus, neboť jedno mocenské centrum není schopné řídit celý systém, získat a zpracovat veškeré informace k tomu potřebné a zásadně nepoškodit celou tržní ekonomiku.

5.2 Státní intervencionismus

Některé funkce státu již byly zmíněny ve třetí kapitole v rámci zákonodárství, proto tuto funkci znovu rozebírat nebudeme a zaměříme se na státní intervence do trhu a problematiku hospodářského plánování, která je typická pro socialismus. Pro svobodný a fungující tržní systém je důležitá hospodářská soutěž a existence konkurence. Hospodářská soutěž je v rámci liberálního myšlení vyzdvihována zejména proto, že umožňuje přizpůsobení lidských aktivit, aniž by do nich někdo shora zasahoval. Aby hospodářská soutěž fungovala, je třeba, aby do ní žádná moc násilně

nezasahovala. Hayek toto tvrzení sice podporuje, nicméně dodává, že i konkurence potřebuje určité působení ze strany vlády. Pochopitelně je nutné, aby lidé na trhu mohli svobodně směňovat zboží a služby, a to za jakoukoliv cenu, kterou se jim podaří vyjednat. Pokud vláda bude například regulovat ceny, dojde k narušení hospodářské soutěže, a tím pádem i fungování celého trhu.

Některá opatření, která zasahují do trhu a nějakým způsobem například omezují výrobu (příčemž toto omezení se musí vztahovat na všechny výrobce), jsou ovšem výhodná a žádoucí. Jedná se například o zákaz používání jedovatých látek, omezení pracovní doby či hygienické standardy. Hayek rovněž mluví o oblastech, v nichž je dokonce nutné úplně eliminovat hospodářskou soutěž, protože kvůli ní dochází ve společnosti k ostrým střetům, respektive tyto střety se odehrávají mezi soukromými zájmy a zájmy společnosti jako celku. V takových případech je třeba použít regulaci shora. Jedná se například o dopravní značení silnic (Hayek 2004: 48–50).

Podle Hayeka je nejenom žádoucí, ale dokonce nutné k účinnému fungování hospodářské soutěže, aby byl stát aktivní. Základem je rozsáhlý a dobře propracovaný právní rámec, který se bude neustále přizpůsobovat aktuálním podmínkám. Přestože však hospodářská soutěž může fungovat efektivně s určitou mírou regulace, není možné je libovolně kombinovat. Když stát začne potlačovat hospodářskou soutěž a snaží se ji nahradit plánováním shora, dostáváme se na velmi tenký led (Hayek 2004: 50–52).

Slovy Hayeka: „Plánování a konkurenci lze kombinovat jenom jako plánování ve prospěch konkurence, a nikoli jako plánování na úkor konkurence“ (Hayek 2004: 52).

5.3 Centrální plánování

Jak říká Hayek, zastánci centrálního plánování obvykle argumentují tím, že současné podmínky, v nichž žijeme, plánování vyžadují, neboť společnost je tak komplexní, že se nedá zvládnout jinak než prostřednictvím kontroly shora. Jako důvod bývá uváděn technologický pokrok, kvůli kterému už ve spoustě oblastí není konkurence možná a výrobu musí kontrolovat buď stát, či soukromé monopoly. Moderní industrializovaná společnost je tak složitá, že vyžaduje centrální plánování. Hayek uznává, že takováto společnost vytváří problémy, které hospodářská soutěž efektivně nevyřeší, nicméně tento typ problémů se týká například kanalizačních sítí či správy silnic, což není oblast,

o které mluví zastánci plánování.²³ Podle Hayeka vyžadují kontrolu celého ekonomického procesu, k čemuž se staví velmi kriticky. Složitost moderní společnosti naopak znemožňuje centrální plánování a kontrolu trhu jako celku, neboť žádná osoba či skupina osob není schopna obsáhnout tak rozmanitou síť vztahů a skutečností, se kterou se konkurence snadno vypořádá (Hayek 2004: 53–57).

Aby vláda mohla kontrolovat například cenový systém, musela by znát veškeré relevantní informace o všech změnách, jimž se přizpůsobuje nabídka a poptávka různých komodit. Konkurence na trhu je toho schopna, neboť jednotlivci na trhu sledují vždy své zájmy a k jejich dosažení pracují s určitým množstvím informací, díky kterým mohou přizpůsobovat svou činnost ostatním aktérům na trhu. Aby fungovala hospodářská soutěž, jedinci tyto informace – v tomto případě ceny – sami nemohou vědomě a přímo určovat, ale jejich jednání je determinuje. Díky tomu mohl vzniknout diferenciovaný a složitý tržní systém, který by v případě centrálního řízení zůstal na primitivní úrovni (Hayek 2004: 57–58).

Socialismus – či jiný druh kolektivistického systému – má tendenci společnost a veškeré její zdroje směřovat k jedinému cíli, který bývá zaobalen termíny jako „společné dobro“ či „obecné blaho“. Tento cíl je nadřazen cílům jednotlivců, které jsou dle socialismu sobecké a nezodpovědné. Cíle a potřeby jednotlivců by se musely řídit přesnou hierarchií hodnot, která by odpovídala jednotnému plánu. Musel by existovat jednotný etický kodex, podle kterého by naše individuální hodnoty a potřeby dostaly nějaké místo v rámci celku. Nejenže žádný takový etický kodex neexistuje, ale jak už bylo mnohokrát řečeno, jedna jediná mysl není schopna obsáhnout tak ohromné množství nejrůznějších potřeb a určit jejich váhu (Hayek 2004: 63–65).

Individualistický přístup nepředpokládá, že jsou lidé nutně sobci, ale upřednostňuje jejich zájmy nad zájmy celku. Cíle jednotlivců by podle Hayeka neměly podléhat diktátům ostatních lidí. Jedinci pochopitelně mohou sledovat společné zájmy, ale žádoucí je to jen tehdy, pokud s tím skutečně všichni souhlasí a jejich individuální zájmy se shodují. Stát tedy může převzít kontrolu nad oblastmi, v nichž panuje mezi jednotlivci

---

²³ Předpokládáme-li, že se jedná o socialistické centrální plánování, které je vždy v rukách státu a snaží se ovládnout celou ekonomiku a zrušit soukromé vlastnictví, pak je Hayekova argumentace v souladu s funkcionalismem. Nicméně funkcionalistické plánování se týká právě těchto konkrétních problémů, jako jsou například kanalizační sítě a – jak už bylo dříve řečeno – tyto problémy se nesnaží vyřešit vláda, ale jednotliví aktéři, jejichž cílem není ovládnout ekonomiku, ale zajistit efektivní fungování konkrétní funkční oblasti.

soulad, ke kterému dospěli prostřednictvím dobrovolného konsenzu. Pokud taková shoda v nějaké oblasti mezi jednotlivci neexistuje, stát nemůže nad touto oblastí převzít kontrolu, aniž by hrubě nezasáhl do individuální svobody jednotlivců. K tomu Hayek dodává, že sféra kontroly ze strany státu se nemůže donekonečna rozšiřovat. Existuje určitá míra, která je únosná, posléze se kontrola začne promítat do chodu celého systému. Nakonec jeho moc bude tak silná, že jeho kontrole bude ve společnosti podléhat v podstatě všechno (i když třeba nepřímo) (Hayek 2004: 65–66). Na rozdíl od Hayeka funkcionalisté žádnou únosnou míru kontroly nestanovují. Musíme však opět vycházet z předpokladu, že veškerá kontrola nebude v rukou státu, ale bude naopak funkčně decentralizovaná. Zatímco optikou funkcionalismu by se díky tomu systém zdokonalil a zefektivnil, podle Hayeka by došlo k narušení a pokřivení tržního řádu.

Co se rozporu mezi liberálním a kolektivistickým systémem týče, vzniká zde nedorozumění, které Hayek vyvrací. Rozpor mezi nimi bývá mylně shledáván v tom, zda má stát jednat a zasahovat, či má být zcela nečinný. Liberalismu podle Hayeka vůbec nejde o nečinnost státu, naopak úplně každý stát musí být aktivní a nějak jednat. Pro liberální systém je však důležité, aby se jednání státu dalo předvídat a jednotlivci si na základě toho mohli utvářet plány a přizpůsobovat je jednání státu. Jedinci tak ví přesně, do jaké míry jsou chráněni před zásahy jak ostatních lidí, tak samotného státu a že jim stát jejich plány nepřekazí svévolně. Pokud stát například upraví míry a váhy, aby se zamezilo podvodům a nedorozuměním, můžeme jej označit za jednající stát, který není nijak v rozporu s liberálním systémem. Pokud ale zakáže nějakému jedinci otevřít si například kadeřnictví, protože jich je v daném městě podle něj mnoho, jeho jednání je v ostrém rozporu s liberálními principy (Hayek 2004: 81).

Centrální plánování regulující ekonomickou činnost je velmi nebezpečné, protože prostřednictvím něj stát získává kontrolu nad veškerými prostředky, což mu umožňuje rozhodovat, které cíle budou pomocí těch prostředků naplněny a které ne. Navíc v systému, který eliminuje konkurenci, může stát určovat, jaké služby a zboží se budou produkovat, v jakém množství a ke komu budou směřovat (Hayek 2004: 88–89). Protože se takový systém lidem pochopitelně příliš zamlouvat nebude, je nutné, aby je k naplňování stanovených cílů nejenom nutil, ale aby je dokonce přiměl je přijmout za vlastní a věřit jim. Jednotlivci pak budou jednat sami od sebe tak, jak plánovači chtějí. Tento systém se zakládá na propagandě, která manipuluje s hodnotami a názory jednotlivců a přizpůsobuje je oficiálním hodnotám, které si stanovil a které

ospravedlňuje takovým způsobem, aby lidé věřili, že jsou v souladu s jejich vlastními hodnotami. Kolektivistický systém má tedy podle Hayeka silnou tendenci vést k totalitnímu systému, kde je svoboda jednotlivců potlačena na minimum či zcela absentuje. Jednotlivci v tomto systému nejenže nemohou svobodně jednat, nemohou dokonce ani svobodně myslet, jsou v plné moci systému. Proto socialismus a jeho plánování Hayek nazývá (nevyhnutelnou) cestou do otroctví (Hayek 2004: 133–134).

5.4 Poskytování služeb

Řekli jsme již, že důležitou funkcí státu je zajištění dodržování pravidel a vytváření pozitivního práva, které bude tato pravidla doplňovat, a kontrola takových tržních oblastí, v nichž hospodářská soutěž selhává. Nyní se podívejme na další důležitou funkci, kterou je funkce poskytování služeb. Stát podle Hayeka může poskytovat sociální služby, aniž by narušil konkurenci na trhu, nicméně musí platit, že úmyslem těchto služeb nebude narušení konkurence v některých hospodářských oblastech (Hayek 2004: 49).

Hayekův minimální stát je v tomto ohledu poněkud specifický, neboť jak sám ve svém díle říká, ani zdaleka neobhájí minimální stát v tom smyslu, v jakém jej požadovali někteří myslitelé v minulosti, tj. stát, který pouze prosazuje právo a obranu před vnějšími nepřáteli. V moderní rozvinuté společnosti by vláda podle něj měla poskytovat mnohé služby, které trh nemůže zajistit nebo alespoň ne v té míře, v jaké je to potřeba. Mezi takovéto služby patří kolektivní statky, například správa silnic, certifikáty kvality, poskytování statistik či map²⁴ nebo samozřejmě ochrana před násilím. Mnohé kolektivní statky na trhu poskytovány nejsou, protože nepřináší těm, kteří je poskytují, dostatečný zisk, a tudíž se je nevyplatí poskytovat prostřednictvím individuálního prodeje (Hayek 1994: 305–307). K funkci poskytování služeb je třeba dodat, že i když tyto služby vláda poskytuje, nemusí na ně mít nutně monopol. V rámci svobodné společnosti musí existovat možnost pokusit se tyto služby poskytovat soukromým sektorem, tato funkce by neměla být vyhrazena pro vládu. Pokud se ukáže,

---

²⁴ Podle funkcionalismu je ale pro stát velmi nevhodné tyto služby poskytovat, protože je nedokáže poskytovat efektivně. Stát se efektivně stará o bezpečnostní a zahraniční oblast, neboť je to pro něj priorita, nicméně na svých bedrech nese mnoho dalších oblastí, které nedokáže zajistit v potřebné míře. Proto je pro stát mnohem výhodnější, aby nekontroverzní oblasti, jako je vzdělávání či doprava, předal do rukou jiných aktérů, kteří tyto služby zajistí mnohem lépe.

že je pro někoho výhodné tyto služby poskytovat na trhu²⁵, pak není důvod mu tuto možnost odepřít (Hayek 1994: 309).

Oblast poskytování služeb je v Hayekově pojetí velmi rozsáhlá, ovšem kvůli velmi omezenému rozsahu není možné se jí hlouběji zabývat. Měli bychom se nicméně alespoň stručně podívat na problematiku jistoty, z níž se dá odvodit, že měl Hayek na pravicového libertariána poměrně silné sociální cítění, neboť přiznával lidem právo na určitou míru zajištění, které je slučitelné s obecnou svobodou. Všichni jedinci ve společnosti sdílí společná rizika, která nemohou nijak ovlivnit. Jeden typ rizika se týká násilí, ať už napadení ze strany jiného státu, nebo agrese od jiného člena společnosti. Máme tu však rovněž rizika týkající se živelných katastrof nebo případů, kdy člověk není schopný si zajistit živobytí, tj. stáří, nemoc, fyzické či mentální postižení či ovdovění. Hayek bere tyto okolnosti v úvahu a tvrdí, že stát může lidem zajistit v takových případech jistotu (Hayek 1994: 314). Nicméně rozlišoval mezi dvěma druhy jistoty. Jeden typ spočívá v zajištění ochrany před fyzickou újmou a zajištění určitého životního minima pro každého člověka. Druhý typ jistoty znamená zajištění určité životní úrovně, která bude relativní ve vztahu k ostatním lidem.

V prvním případě se tedy jedná o minimální příjem, ve druhém o konkrétní příjem, který bude přidělován na základě specifických kritérií a zásluh. Současná společnost je podle něj dostatečně bohatá na to, aby mohla všem lidem zajistit přežití. Lidé mohou onemocnět či být postiženi přírodní katastrofou a v takových případech Hayek nevidí důvod, proč by stát nemohl těmto lidem pomoci, aniž by sahal na osobní svobodu jednotlivců. Nicméně stát nemůže lidem zajistit ochranu před poklesem příjmů, ke kterému v konkurenčním systému dochází běžně. Ve svobodné liberální společnosti nemůže být lidem garantována konkrétní a neměnná životní úroveň (Hayek 2004: 109–111).

---

²⁵ Například díky technologickému vývoji se mohou metody poskytování služeb postupem času upravit do té podoby, která umožní producentům nabízet své služby na trhu, aniž by to pro ně byla ztrátová investice. Jako příklad Hayek uvádí rozhlasové vysílání. Dokud může přenos kterékoliv stanice přijímat kdokoli, je pro tyto stanice nevýhodné obchodovat s takovými službami, neboť pokud lidé mohou poslouchat rozhlas zdarma, nebudou za něj platit. Technologický pokrok však těmto stanicím umožňuje omezit své vysílání pouze na ty uživatele, kteří si za danou službu zaplatí (v současné době bychom mohli hovořit například o kabelové televizi a možnosti sledovat HBO či jiné televizní kanály) (Hayek 1994: 309).

6. Socialistické centrální plánování optikou M. Rothbarda

6.1 Iluze minimálního státu

Ve čtvrté kapitole bylo zmíněno, že Rothbard zavrhuje koncept minimálního státu jako nemožný, neboť se vždy postupem času promění ve stát maximální. Problematika existence státu a jeho pravomocí rozdělila libertarianismus do dvou proudů, z nichž první můžeme označit jako *minarchismus*, jenž shledává stát potřebným (představitelem je F. A. Hayek), a druhý jako *anarchokapitalismus*, jehož cílem je privatizovat i takové funkce státu, jako je poskytování obrany proti násilí (policie, armáda, soudnictví). Zastáncem (respektive přímo zakladatelem) anarchokapitalismu je právě Rothbard, na jehož vizi správné libertariánské společnosti se zaměříme v této kapitole (Staškiewicz 2013: 70).

Anarchokapitalismus, tak jak s ním pracuje Rothbard ve svých dílech, stojí na myšlence odstranění státu²⁶ a vytvoření ryze svobodné a libertariánské společnosti, která bude fungovat na tržním principu. Jak uvidíme v následujících podkapitolách, pro Rothbarda neexistuje žádná oblast služeb, ve které by trh nemohl stát nahradit. Navíc podle Rothbarda je vize bezstátní společnosti uskutečnitelná mnohem více než koncept minimálního státu, neboť minimální stát je utopická vize toho, že může trvale existovat striktně omezená vláda. Nic takového podle něj nikdy v historii nefungovalo (Rothbard 2001: 83).

Ideálním řešením by tedy podle Rothbarda bylo naprosté odstranění státu, nicméně když už se musíme smířit s jeho existencí, jak by se měl podle něj chovat, aby byl co nejpříjemnější pro libertariána? Ačkoliv byl Rothbard ke konceptu minimálního státu velmi kritický, připouštěl, že ve chvíli, kdy není možné státy zrušit, se minimální stát jeví jako nejpříjemnější možnost. Jak by měl takový minimální stát vypadat, nikde

---

²⁶ Funkcionalisté rovněž připouští možnost odstranění státu, nicméně proces odstranění by probíhal naprosto odlišným způsobem. Zatímco Rothbard požaduje okamžité odstranění státu a přenesení veškerých jeho funkcí na tržní struktury, funkcionalismus takový postup striktně odmítá. K přesunu suverenity na jiné aktéry musí dojít pozvolna prostřednictvím dílčích kroků. Větvení je dlouhý proces, který začíná u nejméně důležitých a kontroverzních oblastí. Nakonec by sice mohlo dojít k úplnému nahrazení státu technokratickou sítí různých agentur, nicméně funkcionalisté s tím příliš nepočítají, neboť v některých oblastech (např. bezpečnost) má stát významnou a těžce nahraditelnou roli. Navíc kdyby došlo k okamžitému odstranění státu, funkce, které plnil, by v danou chvíli neměl kdo vykonávat a než by se stihly adaptovat, celý systém by se mohl zhroutit a odumřít.

neuvádí, pouze dodává, že státní moc by měla být ve všech ohledech omezena v takové míře, v jaké to bude možné. Uvnitř státu se bude jednat o poskytnutí co největšího prostoru mírumilovné dobrovolné spolupráci mezi jednotlivci v rámci tržní ekonomiky. Co se mezinárodních vztahů týče, jedná se o zabránění státu zasahovat do záležitostí jiných států a napadat je. Válka představuje ohromný nátlak na civilní obyvatelstvo, ať už se jedná o nedostatek potravin a hladomory, výrobní proces podléhající masivnímu zbrojení či ztrátu životů a zvyšuje agresi státu vůči svému obyvatelstvu (a obyvatelstvu státu, se kterým válčí) na maximum, což je v silném rozporu s axiomem neútočení (Rothbard 2015: 333–334).

6.2 Stát jako agresor

Je třeba si uvědomit, že Rothbard svá díla začal publikovat o několik desítek let později než Hayek, a tudíž se v jeho dílech neseťkáme s tak zjevnou kritikou socialismu, neboť v 70. letech už to se socialismem nebylo tak „horké“. Nemůžeme to pochopitelně brát tak, že by se socialistickým myšlením souhlasil, nicméně jeho kritice je podroben veškerý státní intervencionismus do svobodného trhu. Intervence Rothbard definuje jako agresivní a násilné jednání, které ve společnosti nahrazuje dobrovolné jednání. Nezáleží na tom, jací lidé takové chování používají, pokaždé se jedná o agresi. K tomu Rothbard dodává, že největší podíl intervencí je uskutečňován ze strany států, neboť stát – jako jediný ve společnosti – používá násilí na ostatních lidech legálně (Rothbard 2005: 626). Je to jediná organizace, která nezískává své příjmy dobrovolnou směnou a platbou za služby či dobrovolnými příspěvky, ale prostřednictvím nátlaku, např. hrozbou vězení (Rothbard 2011: 4).

Ve své typologii násilných zásahů Rothbard rozděluje intervence do tří kategorií. Jedná se o autistickou intervenci, binární intervenci a triangulární intervenci. Při autistické intervenci je jedinec omezován a donucován k nějaké činnosti, aniž by získával něco nazpět. Příkladem může být vražda či nařízení, která vydává stát a nutí tím jedince k výkonu nějaké činnosti. Binární intervence spočívá v donucení jednotlivce, aby s útočником provedl směnu či mu dal dar. Typickým příkladem je zdanění²⁷ nebo povinná vojenská služba. Při triangulární intervenci útočnik buď nutí

---

²⁷ Podle Rothbarda se v případě zdanění vždy jedná o „násilný zásah do fungování trhu a jeho výsledkem je obohacení jedné skupiny lidí na úkor jiné skupiny“ (Rothbard 2001: 180). Podle Rothbarda tak zdanění společnost rozděluje na skupinu vykořisťovaných a vykořisťovatelů.

jiné jedince ke směně, nebo jim to naopak zakazuje. Jako příklad si uveďme regulaci cen či udělování licencí a standardů kvality (Rothbard 2005: 626–627).

S odkazem na přirozená práva Rothbard tvrdí, že přirozeností člověka je mírová kooperace s ostatními prostřednictvím směny na svobodném trhu. Přirozené je to proto, neboť je to jediný způsob, jak přežít a prosperovat a jak umožnit vývoj společnosti. Když někdo získává své příjmy, aniž by cokoliv produkoval, a bere je tudíž násilím ostatním, stává se z něj parazit. Kdyby byli všichni lidé parazité, nikdo by neprodukoval a parazité by neměli z čeho žít, což by znamenalo jejich zánik. Proto tento způsob přežívání nemůžeme podle Rothbarda označit za přirozenost člověka. Pouze svobodný trh může vést k výraznému vzrůstu produkce, neboť parazité nejenže ubírají z vyprodukovaného, ale navíc demotivují producenty k tomu, aby vyráběli více než nezbytné minimum, nebo hůř – motivují je k tomu, aby se také stali parazity (Rothbard 2011: 5).

Jak binární, tak triangulární intervence hrubě zasahují do vlastnických práv člověka, čímž narušují jeho přirozenost. Jakýkoliv zásah do těchto práv vnímá Rothbard jako agresi. Stát se svým monopolem na užití násilí bere lidem majetek v podobě daní, komplikuje či dokonce znemožňuje jim právo na legitimní získání majetku licencemi, kvalitativními standardy, zabraňuje jim nakládat se svou osobou dle libosti, např. prostřednictvím povinné vojenské služby. Proto bývá Rothbard často označován za nepřítele státu, neboť stát je pro něj největším agresorem, a to bez ohledu na to, zda je socialistický, nebo demokratický.

6.3 Poskytování služeb

Pokud je stát agresor a zasahuje lidem do jejich přirozených práv, můžeme se ptát, proč jej lidé respektují, či dokonce obhajují. Argumentace často spočívá v tom, že stát poskytuje lidem statky, které by trh poskytovat nedokázal. Tento argument vychází z tvrzení, že jsou si lidé vědomi prospěšnosti těchto statků, takže je stát dobrovolnou organizací a opírá se o souhlas většiny. Většina však podle Rothbarda neznámá jednomyslnost, tudíž se nemůže jednat o dobrovolnou instituci. Vždy tu budou jedinci, kteří budou nuceni podřídit se nastavení, v němž žít nechtějí. Jejich přirozená práva tak budou narušena (Rothbard 2001: 61).

Rothbard navíc neuznává existenci kolektivních statků, mezi něž patří zajištění obrany, údržba veřejných parků, silnic, dálnic atd., neboť aby existovaly nějaké

kolektivní potřeby, musela by nejprve existovat kolektivní entita mající nějaké zájmy a potřeby. Ničím takovým však společnost podle něj není, společnost je pouze souhrnné označení pro kooperující jedince, z nichž má každý své vlastní zájmy a potřeby.

Ony zmíněné služby jsou podle Rothbarda pochopitelně důležité a nepopírá, že se lidé shodnou na tom, aby byly nabízeny. Nicméně podle něj není nutné, aby byly poskytované státem, neboť trh dokáže nabízet veškeré služby, včetně těch týkajících se obrany. Dále se Rothbard kriticky staví k argumentu, že některé služby nemohou být poskytovány jednotlivci na trhu, protože jsou využívány a placeny společně. Takový argument shledává naprosto nesmyslným, neboť téměř všechny služby jsou financovány ohromným množstvím kapitálu, který podnikatelé získávají od mnoha zákazníků a stejně tak jsou využívány velkým množstvím lidí. A nikdo nepovažuje za nutné, aby si na automobilové závody či odvětví zabývající se zpracováváním oceli dělal stát nárok. Jak už bylo řečeno, pouze jednotlivci sami za sebe mají nějaké potřeby a zájmy, tudíž veškeré služby, které jsou jim poskytovány, využívají individuálně, ať už se jedná o výrobu automobilů či ochranu před násilím (Rothbard 2001: 63–64).

Obranná funkce státu bývá považována za nejdůležitější, proto se zaměříme právě na tuto oblast služeb. V *Ekonomii státních zásahů* Rothbard věnoval velké úsilí tomu, aby dokázal, že služby obrany a vynucování spravedlnosti mohou být poskytovány trhem a není zde třeba žádných zásahů ze strany státu (Rothbard 2001: 71). Bezpečnostní oblast je velmi kontroverzní oblastí, která vytváří silnou dichotomii i v rámci samotného pravicového libertarianismu. Jen málokterý autor, který ve svých dílech pracuje se svobodným trhem, je vůbec schopný vzít v úvahu myšlenku předání obranné funkce a funkce výkonu spravedlnosti do rukou trhu. I zastánci pravicového libertarianismu, jako je například právě Hayek, tuto možnost vůbec nepřipouští, neboť výkon takové funkce neodmyslitelně náleží státu. Funkcionalismus je v této oblasti podobně jako Rothbard poněkud specifický, nicméně přestože ztrátu suverenity i v této oblasti bere v úvahu, vnímá to jako extrémní situaci, do níž by se společnost jen stěží mohla dostat. Proces dosažení takového stavu by trval velmi dlouho a musel by být doprovázen závrtnými úspěchy v mnoha dalších funkčních oblastech. Rothbard byl však ve svých teoriích přesvědčen o tom, že by se trh úspěšně vypořádal s touto oblastí služeb jako s kteroukoliv jinou.

Předem je nutné podotknout, že existence obranných agentur na trhu neporušuje axiom neútočení, který byl zmíněn ve čtvrté kapitole, neboť použití fyzického násilí by

bylo přípustné pouze jako obrana proti těm, kteří prostřednictvím agrese útočí na majetek a život ostatních. Firmy, které by takové služby poskytovaly, by své „produkty“ prodávaly zákazníkům jako kterékoliv jiné statky, které na trhu najdeme, a nečinily by si nárok na monopol na soudní a policejní ochranu. Ve svobodné libertariánské společnosti by si tyto firmy konkurovaly a neexistoval by jeden jediný soudní či policejní systém.²⁸

Jak by takový systém fungoval? Rothbard předpokládal, že by si lidé tyto služby kupovali ve formě předplatného, v rámci něhož by se určitá částka platila pravidelně a v okamžiku potřeby by jedinci této služby využili. Na výběr by měli mezi mnoha firmami, které by se v rámci konkurence snažily nabízet co nejvýhodnější služby a budovat dobrou pověst, aby si zákazníky udržely, proto by se chovaly čestně. Kdyby se tak nechovaly, byl by to podle Rothbarda podnět k nespokojenosti zákazníků, kteří by se raději obrátili na konkurenci a daná firma by zkrachovala (Rothbard 2001: 79–80). Rothbard rovněž nepovažoval za pravděpodobné, že by se některá z obranných agentur stala tak mocnou, že by ovládla celý systém a tyranizovala jej. Zaprvé, bez existence vládního aparátu by bylo velmi náročné získat monopol na užívání násilí a použít jej k vládnutí.²⁹ Zadruhé, společnost fungující na základě svobodného trhu, by v sobě měla zakomponovaný systém brzd a protivah spočívající právě v existenci konkurujících si obranných agentur. Kdyby se tedy jedna z nich rozhodla ovládnout celý systém, ostatní by se zmobilizovaly a zastavily ji (Rothbard 2001: 82).

Zastavme se ještě u sociálních jistot, které jsme rovněž rozebírali u Hayeka a které Hayek shledával nutnými. Mimo zdanění jsou dalším typem binární intervence vládní dotace představující proces přerozdělování bohatství, které Rothbard odmítá, neboť podle něj stát násilím vybírá peníze od efektivních a poškozují je tím, které posléze dává těm neefektivním a podporuje je tím v neefektivnosti. Trh je silně poškozován tím, že stát udržuje na živu neefektivní a málo produktivní firmy. Tato kritika se však netýká pouze firem, ale i jednotlivců. Tím, že stát vybírá daně a z nich podporuje neúspěšné

---

²⁸ Nutno dodat, že přestože by zde existovalo více soudních systémů, výklad práv by pochopitelně nepodléhal principu konkurence a každý soudní systém by nepostupoval podle své vlastního systému pravidel. Už jsme říkali, že Rothbardovo pojetí práv je zakotveno ve vlastnických právech, kterým by podléhala veškerá interpretace práv na svobodném trhu (Rothbard 2001: 281).

²⁹ V tomto případě Rothbard vychází z předpokladu, že vytvořit nové prostředky k vládnutí je „téměř nemožné.“ Tímto výrokem odkazuje na skutečnost, že vytvoření předchozího fungujícího státního aparátu trvalo staletí (Rothbard 2001: 82).

lidi, kteří se sami o sebe nedokážou postarat, dává výrobcům na bedra těžké břemeno v podobě parazitující a privilegované skupiny obyvatel. Tímto způsobem stát zabraňuje růstu životní úrovně a podporuje chudobu. Těm úspěšným snižuje jejich příjmy a ty chudé nemotivuje k tomu, aby se sami pokusili zvýšit životní úroveň, neboť jejich chudoba se automaticky stává garancí podpory ze strany státu (Rothbard 2001: 285–287).

Rothbard předpokládal existenci charitativních organizací, kam by lidé dobrovolně přispívali na ty, kteří jsou na tom velmi špatně (Rothbard 2005: 242). Nicméně i kdyby lidé nepřispívali na tyto jedince, nikdo je k tomu nemůže nutit. Nikdo nemůže násilím zkonfiskovat část majetku někoho jiného, aby udržoval na živu ty druhé. Dobročinnost je projevem dobré vůle, podle Rothbarda se odebírání bohatství jiných lidí a dávání jej někomu jinému dá jen těžko považovat za dobročinnost (Rothbard 2001: 353–354).

V rámci binárních intervencí (konkrétně výdajů spotřebovávajících zdroje) stát poskytuje lidem služby, a vláda se tak stává falešným vlastníkem a podnikatelem (př. školy a zajišťování vzdělávání bez poplatků). Je však nutné si uvědomit, že aby vláda mohla poskytovat tyto služby, opět musí odebrat výdaje těm, kteří skutečně podnikají (Rothbard 2001: 289). Když se stát snaží podnikat, poškozují tím podle Rothbarda trh a způsobuje chaos v ekonomice, neboť v ekonomice je mezi sebou vše provázáno. Vláda tak narušuje ceny, ekonomickou kalkulaci atd. Proto se Rothbardova kritika státních zásahů do trhu netýká pouze socialismu, protože jakýkoliv stát zasahující nějakým způsobem do trhu jej narušuje a vytváří v něm chaos. V případě socialismu tento chaos pochopitelně dosahuje pomyslného vrcholu, neboť jeho růst je úměrný rozsahu státního vlastnictví. Čím víc podniků stát vlastní a čím více služeb poskytuje, tím znatelnější jsou účinky projevující se pokřivením tržního mechanismu (Rothbard 2001: 298). Když systém dospěje do bodu centrálního plánování, stává se neudržitelným. V rámci socialismu totiž nedochází k ekonomické kalkulaci, neboť socialismus nemá na rozdíl od svobodného trhu zabudovaný mechanismus nastavování funkčního cenového systému. Proto se socialistické systémy podle Rothbarda musí nutně zhroutit (Rothbard 2015: 257).

Socialismus se tedy vyznačuje tím, že stát vlastní veškeré výrobní prostředky, čímž dochází ke zrušení trhu jako celku. Neexistuje žádné soukromé podnikání a státu podléhá úplně celý ekonomický systém. Rothbard nerozlišuje mezi nacistickými, fašistickými či komunistickými systémy. Socialismem míní každý systém, jehož

podstata spočívá v tom, že celá ekonomika je nuceně podřízena státu. Kdybychom si představili pomyslnou úsečku vyjadřující společnost, tak na jedné straně by byla zcela svobodná společnost bez státu, na druhé socialismus. I minimální stát, který například disponuje pouze obrannými složkami, se stává vlastníkem a toto vlastnictví je podle Rothbarda socialistické a celou ekonomiku posouvá blíž k socialismu (Rothbard 2001: 303–304).

Závěr

V úvodu práce jsem si jako cíl stanovila ověření platnosti mého předpokladu o odstředivé tendenci mezi teoriemi F. A. Hayeka a M. Rothbarda. Aby bylo možné k tomuto cíli dojít, položila jsem si v úvodu tři výzkumné otázky, na které se nyní pokusím odpovědět na základě toho, co vyplynulo z analytické části práce. Pro připomenutí zopakují, že ony zmíněné výzkumné otázky pátrají po definici Hayekova minimálního státu, Rothbardova anarchokapitalismu a snaží se zjistit, do jaké míry tito autoři podporují angažovanost státu ve společnosti, respektive zda vůbec přiznávají státu nějakou roli.

Mnozí liberální myslitelé (např. A. Smith) pracovali s konceptem minimálního státu, který přirovnávali k tzv. nočnímu hlídači, jehož úkolem by bylo pouze zajistit dodržování pravidel, která platí v tržním systému, a ochranu obyvatelstva před agresí jak z jejich vlastních řad, tak ze strany jiného státu. K tomu, aby tuto funkci mohl stát vykonávat, potřebuje pochopitelně prostředky, které by získával od obyvatel v podobě daní. Výkon této funkce je pro společnost zásadní a Hayek s ní do jisté míry souhlasí. Do jisté míry proto, že takový rozsah minimálního státu je pro něj nedostačující. Stát jako noční hlídač je nepochybně nejdůležitější funkcí, kterou stát vykonává, neboť zajišťuje chod a přežití řádu jako celku. Není to však jediná funkce, kterou by stát podle něj měl vykonávat. Další státní funkcí je poskytování služeb, které trh z určitých důvodů poskytovat nemůže nebo ne v dostatečné míře (protože se to producentům například nevyplatí). Proto je důležité, aby stát poskytoval různé kolektivní statky (mimo obranu je to např. správa silnic, certifikáty kvality). Platí ovšem, že trh musí mít možnost se tyto statky pokusit poskytovat, stát si na ně nesmí nárokovat výhradní právo. Dále Hayek státu přiznává roli zákonodárce, který opravuje právo, jež se díky spontánnímu vývoji dostalo do slepé uličky, a který rovněž vydává jakési směrnice (viz thesis) představující konkrétní příkazy potřebné pro poskytování služeb, např. pravidla silničního provozu. Hayekův minimální stát dokonce zachází tak daleko, že zahrnuje i poskytování určité jistoty lidem, kteří například přišli o práci, jsou postižení atd.

Působnost státu v Hayekově pojetí je skutečně rozsáhlá, nicméně je třeba zmínit zásadní omezení státu. Ačkoliv stát může do trhu zasahovat v obecném zájmu (např. omezení výroby zákazem používání jedovatých látek), nemůže to dělat v libovolné míře. Pokud jeho regulace budou zasahovat do mnoha oblastí a budou se týkat tak podstatných věcí, jako je například cenový systém, dojde k poškození celého

tržního řádu, a tím bude narušena i celá svobodná společnost. Je zásadní, aby stát nezasahoval do systému konkurence a umožnil svobodnou hospodářskou soutěž (ačkoliv uvádí několik výjimek, v nichž není hospodářská soutěž žádoucí). Proto ostře kritizuje socialismus, neboť centrální plánování eliminuje veškerou hospodářskou soutěž. Žádný člověk nebo vládnoucí těleso nemá veškeré potřebné informace, tudíž centrální plánování musí nutně selhat a silně poškodit komplexní systém vztahů fungující v rámci trhu.

Rothbardův anarchokapitalismus je v tomto ohledu velmi odlišný. Anarchokapitalismem Rothbard míní tzv. smluvní společnost, která je ryze libertariánská a je oproštěna od jakýchkoliv zásahů ze strany státu. Tato společnost se v podstatě rovná trhu. Rothbard nejenže neakceptuje – stejně jako Hayek – centrální plánování typické pro socialismus, pro něj jsou jakékoliv regulace konkurenčního tržního systému nepřijatelné.

Stát podle něj bezpochyby vykonává důležité funkce, poskytuje občanům důležité služby, jako je obrana, správa silnic, zdravotnictví atd., nicméně všechny tyto služby je schopný poskytovat i trh. Všechno ve společnosti může fungovat na tržním principu, včetně i tak moc důležitých a kontroverzních oblastí, jako je policejní, justiční a vojenský systém. Ve všech těchto případech tyto služby mohou poskytovat soukromé firmy, které si mezi sebou budou konkurovat, a vzájemná konkurence je donutí produkovat pro spotřebitele ty nejlepší služby. Stát v anarchokapitalismu tedy nejenže přichází o funkci poskytování služeb a funkci ochránce, ale rovněž přestává být zákonodárcem. I právo – myšleno pozitivní právo – může být utvářeno v rámci svobodného trhu.

V anarchokapitalistickém pojetí společnosti stát ztrácí i tu nejzákladnější funkci, tj. funkci nočního hlídače, a stává se zbytečným, proto Rothbard navrhuje jej úplně zrušit. Dokonce toto zrušení nevnímá jako možnost, ale jako nutnost, neboť ve své teorii stát nazývá agresorem, který porušuje ta nejzákladnější lidská práva, kterými jsou přirozená práva (vlastnické právo na sebe samého a na majetek získaný prací, směnou či darem). Jeho typologie intervencí dokazuje, že stát porušuje axiom neútočení, který je libertarianismu vlastní, a tím pádem není stát nic víc než zločinecká organizace.

Definováním Hayekova minimálního státu a Rothbardovy anarchokapitalistické společnosti byla rovnou zodpovězena třetí otázka. Nicméně součástí této otázky bylo, zda jsou daní autoři ochotni připustit angažovanost státu ve společnosti. Přestože

v ideálním případě by stát neexistoval, uznává Rothbard, že k jeho odstranění jen tak nedojde. Jakou by měl mít tedy v takovém případě stát roli? Odpověď je nejmenší role, jaká bude možná. V nejlepším případě by se jednalo o ryzí minimální stát, který by jako noční hlídač pouze dohlížel na dodržování pravidel a chránil obyvatelstvo před vnějšími i vnitřními „nepřáteli“. Čím méně bude stát zasahovat do společnosti, tím víc bude společnost libertariánská (a tím méně bude socialistická, neboť každý zásah do společnosti Rothbard bere jako krok blíže k socialismu).

Než se zaměřím na samotný cíl práce, je třeba zmínit, že komparační kritéria se promítla do konceptualizace role státu u obou autorů, což mi umožnilo zodpovědět na stanovené výzkumné otázky rozebrané výše. Oba autoři pochopitelně odmítají centrální plánování, nicméně ze zcela odlišných pozic. Hayek by dokázal státu přiznat i tuto roli, nemůže to však udělat, protože stát prostě nedokáže řídit ekonomiku, není to v jeho moci. Vláda není schopná vytvořit pomocí rozumu systém, který navíc bude lepší a efektivnější než ten, který vznikl pomocí spontánního řádu. Rothbardovo odmítání nejen centrálního plánování, ale jakéhokoliv intervencionismu, pramení z obhajoby přirozeného práva. I kdyby vláda byla schopna ekonomicky kalkulovat a vytvořit efektivnější systém, než který nám poskytuje tržní ekonomika, Rothbard by takový systém zavrhl se slovy, že cílem správného libertariána není nejefektivnější systém, nýbrž takový systém, který všem jedincům zajistí veškerá jejich vlastnická práva.

Je třeba podotknout, že jsem v úvodu předpokládala, že v rámci prvního komparačního kritéria se jejich teorie nejvíce střetnou v oblasti pozitivního práva, což musím nyní označit za mylný předpoklad. Jak Hayek, tak Rothbard přiznávají pozitivnímu právu důležitost, ačkoliv zdroje pozitivního práva se u nich velmi liší. Zatímco pozitivní právo u Hayeka představuje produkt organizace (v tomto případě zákonodárního sboru), a je tudíž organizovaným řádem, Rothbardovo pozitivní právo je rozvíjeno soukromými podniky na svobodném trhu a představuje pouze upřesnění a doplnění přirozeného práva.

Zde je vidět, že rozdíly mezi Rothbardem a Hayekem jsou skutečně značné a přestože se oba řadí do pravicového libertarianismu, jsou zástupci rakouské školy a oba byli ovlivněni Ludwigem von Misesem, každý dospěl v rámci své teorie k jiným východiskům. Nejenže roli státu ve společnosti oba vnímají naprosto odlišně, ale i jejich společná východiska – například zavržení centrálního plánování – stojí na zcela

odlišném základě. Na základě toho mohu potvrdit svůj počáteční předpoklad o jejich silné odstředivé tendenci.

Zároveň jsem se snažila ověřit, zda platí teze o tom, že je Hayek umírněný a Rothbard radikální, což z práce poměrně jasně vyplynulo, vzhledem k tomu, že Hayekův libertarianismus je tak „vlažný“, že by byl přijatelný i pro mnohé sociální demokraty a konzervativce, zatímco – musím uznat, že záměrná – pasáž o vztahu matky a dítěte je příkladem Rothbardovy radikálnosti. Ukazuje nám, že aby Rothbard potvrdil nepotřebnost státu, byl schopný zajít až za hranice nemorální absurdnosti (pro Rothbarda je to však přesto etické, neboť je takové chování svobodné).

Úplně na závěr je třeba se zastavit ještě u funkcionalismu, který tuto práci doprovázel jako referenční přístup. Významným přínosem funkcionalismu pro tuto práci byla kritická reflexe obou teorií, s nimiž funkcionalismus sdílí některé prvky, ale v mnohých ohledech se s nimi naopak rozchází. Dalo by se namítnout, že i spontánní řád doprovázel tuto práci jako referenční objekt, nicméně koncept spontánního řádu, s nímž jsem pracovala, byl rozpracován samotným Hayekem, který jej využil k podložení svého tvrzení o nemožnosti socialismu a centrálního plánování. Jakožto součást jeho teorie tedy mohl spontánní řád posloužit jako kritická reflexe Rothbardova postoje, nikoliv však Hayekova. Funkcionalistický přístup mi oproti tomu umožnil podrobit kritice oba autory a poskytl mi třetí pohled na roli státu ve společnosti, který se v některých rysech zásadně liší od Hayekova a Rothbardova postoje.

Stát je pro funkcionalismus důležitý, protože vykonává zásadní funkce, byť jich podle něj nese na svých bedrech až příliš mnoho. Stát tedy sice vykonává zásadní funkce, ale není v jejich výkonu nenahraditelný. V tomto ohledu má funkcionalismus blíže spíše k Rothbardovi, ačkoliv na rozdíl od Rothbarda funkcionalisté nevidí ve státu nepřítel a agresora, který musí být nutně odstraněn. Naopak některé funkce jsou pro stát natolik důležité, že funkcionalismus neshledává pravděpodobným, že by byl ochotný se jich vzdát. Zároveň zdůrazňuje, že dosáhnout takové situace ve společnosti, kdy by bylo možné předat veškeré funkce státu do rukou nepolitických aktérů, je velmi náročné a vyžaduje to spoustu času. Došlo by k tomu totiž pouze díky procesu větvení, který musí být dlouhodobý a pozvolný.

Nicméně platí, že čím méně funkcí stát bude vykonávat, tím lépe (neboť bude schopný efektivně spravovat pouze úzkou oblast působnosti zahrnující nejkontroverznější oblasti jako je bezpečnost či spravedlnost). Z toho důvodu

funkcionalismus kriticky hodnotí Hayekovu teorii minimálního státu, který vlastně není vůbec minimální a vykonává až příliš mnoho funkcí, takže se stává neefektivním.

Bibliografie

- Boaz, David (2002). *Liberalismus v teorii a politice* (Praha: Liberální institut).
- Boettke, Peter J. (2005). Friedrich A. Hayek (1899–1992). In: Shook, John R. ed., *The Dictionary of Modern American Philosophers* (Bristol: Thoemmes Continuum), s. 300–303.
- Doleček, Pavel (2014). Struktura evoluční teorie F. A. Hayeka. *Teorie vědy* 36 (3), s. 309–336.
- Drulák, Petr (2003). *Teorie mezinárodních vztahů* (Praha: Portál).
- Fiala, Vlastimil (2008). Evropské integrační teorie a teoretické koncepty. In: Fiala, Vlastimil – Říchová Blanka a kol., *Teoretické a metodologické problémy evropské integrace* (Olomouc: Periplum).
- Guczalska, Katarzyna (2012). Koncepcja własności absolutnej Murraya Rothbarda w kontekście pomocy i ubóstwa. *Prakseologia* 153, s. 107–134.
- Haar, Edwin (2011). Hayekian Spontaneous Order and the International Balance of Power. *The Independent Review* 16 (1), s. 101–118.
- Hayek, Friedrich A. (1994). *Právo, zákonodárství a svoboda. Nový výklad liberálních principů spravedlnosti a politické ekonomie* (Praha: Academia).
- Hayek, Friedrich A. (1995). *Osudná domyšlivost. Omyly socialismu* (Praha: Sociologické nakladatelství).
- Hayek, Friedrich A. (2004). *Cesta do otroctví* (Brno: Barrister & Principal).
- Hoppe, Hans-Hermann (2009). Úvod. In: Rothbard, Murray N., *Etika svobody* (Praha: Liberální institut), s. 10–43.
- Kindlová, Eva (2003). *Vybrané kapitoly z rakouské ekonomie* (Praha: Vysoká škola ekonomická).
- Kovalev, Alexandr V. (2015). *Avstrijskaja škola: ot metodologii k objasněniu krizisov* (Moskva: Institut ekonomiki RAN).
- Machan, Tibor R. (2016). Individualism in the Right Key. *Contemporary Readings in Law and Social Justice* 8 (1), s. 11–19.

- Miller, A. J. (1971). Consensus and Conflict in Functionalism: Implications for the Study of International Integration. *Canadian Journal of Political Science* 4 (2), s. 178–190.
- Mises, Ludwig (1994). Liberalismus – úspěšná bilance. In: Doering, Detmar, *Liberalismus v kostce* (Praha: Liberální institut), s. 12–19.
- Negru, Ioana (2013). Revisiting the Concept of Schools of Thought in Economics: The Example of the Austrian School. *American Journal of Economics and Sociology* 72 (4), s. 983–1008.
- Rothbard, Murray N. (2001). *Ekonomie státních zásahů* (Praha: Liberální institut).
- Rothbard, Murray N. (2005). *Zásady ekonomie: od lidského jednání k harmonii trhů* (Praha: Liberální institut).
- Rothbard, Murray N. (2009). *Etika svobody* (Praha: Liberální institut).
- Rothbard, Murray N. (2011). *Anatomie státu* (Praha: Ludwig von Mises Institut).
- Rothbard, Murray N. (2015). *Manifest svobody* (Praha: Ludwig von Mises Institut).
- Slouková, Danica – Vaněk, Jiří (1995). *Hayekova obrana svobody* (Praha: Centrum liberálních studií).
- Soto, Jesús Huerta (2012). *Rakouská škola. Tržní řád a podnikatelská tvořivost* (Praha: Dokořán).
- Soto, Jesús Huerta (2013). *Teorie dynamické efektivity* (Praha: Dokořán).
- Staškiewicz, Hubert (2013). Idea państwa według minarchistów i anarchokapitalistów. *Analiza i Egzystencja* 21, s. 69–90.
- Staškiewicz, Hubert (2015). Rozumienie libertarianizmu. *Analiza i Egzystencja* 30, s. 109–126.
- Tolstych, V. L. (2015). Funkcionalizm: osnovnyje položenija i kritika. *Rasijskij juridičeskij žurnal* 5, s. 71–80.
- Zaostrovcev, Andrej P. (2007). Avstrijskaja škola ekonomičeskoj mysli. *Věsnik Udmurtskova Universiteta* 2, s. 69–78.

Resumé

Austrian school is an alternative approach to economics with its specific features that differentiate it from mainstream economics. Main figures of the Austrian school are considered to belong to the so called right-wing libertarianism, whose main emphasis is on free competitive market and very limited role of the state. However, Austrian school is not homogenous and the figures differ in attitudes towards different subjects. This thesis focuses on different approaches to the role of the state in the works of two significant theorists of the Austrian school – F. A. Hayek and M. Rothbard. Both authors base their approach in libertarian theory and both were influenced by Ludwig von Mises, yet their conclusions regarding the role of the state significantly differ.

The main goal of this thesis was to compare the two authors and to establish, if their relationship is characterized by centrifugal trend. The goal was reached by comparing their attitudes towards state interventionism. While Hayek's works suggest that the state institutions and organs are desired, if not necessary in the society, Rothbard refutes such statements by saying that the society is able to function solely by following market principles, which the state disturbs. Thus, according to Rothbard, once the state is abolished, the society shall be truly libertarian. Even though both authors are considered to represent libertarian theory, their different attitudes towards the state suggest that Hayek is a very conservative libertarian, while Rothbard is a radical one.